

Nr 164

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om bestämning av volym och vikt, m. m.; given Stockholms slott den 29 oktober 1971.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

CARL GUSTAF

G. E. STRÄNG

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en lag om bestämning av volym och vikt i stället för nuvarande lag om mått och vikt. Den föreslagna lagen syftar främst till att tillgodose konsumenternas behov av skydd mot oriktig mätning och vägning. Färdigförpackade varor föreslås bli kontrollerade genom stickprovsundersökningar av offentlig myndighet. Vågar och volymmättningsredskap som används i detaljhandeln vid uppmätning av andra varor än sådana som säljs i färdigförpackat skick skall som nu vara justerade. I livsmedelsbutiker skall vidare finnas särskilda justerade vågar för köparens kontroll av varor. Mätning och vägning på andra områden än i detaljhandeln behöver enligt förslaget inte ske med justerade redskap. Möjlighet till justering eller annan bestämning av redskapen skall dock finnas. För redskap som används i offentlig verksamhet föreslås att bestämmelser om justering i mån av behov meddelas i administrativ ordning.

Lagen om bestämning av volym och vikt föreslås träda i kraft den 1 juli 1973. Ledningen av justeringsväsendet och de uppgifter som ankommer på avdelningen för mått och vikt hos mynt- och justeringsverket föreslås bli överförda till statens provningsanstalt den 1 juli 1972.

Förslag till**Lag om bestämning av volym och vikt**

Häriigenom förordnas som följer.

1 § Denna lag äger tillämpning på yrkesmässig handel med vara som säljes efter volym eller vikt eller som är märkt med uppgift om sådan kvantitet.

Med färdigförpackad vara förstås i denna lag vara som utan omedelbart samband med överlämnande till konsument inneslutits i förpackning, avsedd att brytas först av konsumenten.

Med justerat redskap avses i denna lag redskap som undersökts och godkänts av myndighet samt försetts med bevis därom. Bestämmelser om justering meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

2 § Riktigheten av volym- eller viktuppgift på färdigförpackad vara kontrolleras genom stickprovsundersökning. Sådan undersökning göres av myndighet, som Konungen bestämmer, och får företagas hos tillverkare, importör, förpackare, grossist och detaljhandlare.

3 § Säljes i detaljhandeln vara efter volym eller vikt på annat sätt än som avses i 2 §, skall justerat redskap användas. Redskapet skall därvid användas så att kunden utan svårighet kan avläsa mätningresultatet.

4 § I lokal för detaljhandel av livsmedel skall affärsinnehavaren tillhandahålla kunderna en särskild, justerad våg för den vägning som kunderna vill företaga. Sådan våg skall ha ett för ändamålet lämpligt utförande och vara uppställd på en för kunderna lätt tillgänglig plats.

5 § Tillsyn över efterlevnaden av 3 och 4 §§ utövas av myndighet som Konungen bestämmer.

6 § För undersökning enligt 2 § eller tillsyn enligt 5 § äger tillsynsmyndigheten tillträde till område eller lokal, där vara förpackas, förvaras eller säljes eller där mättningsredskap är uppställt.

Den hos vilken undersökning eller tillsyn sker är skyldig att därvid lämna erforderligt biträde.

7 § Förpackare eller importör som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet utbjuder till försäljning färdigförpackad vara med oriktig volym- eller viktuppgift dömes till böter, om ej gärningen är belagd med straff i brottsbalken.

Den som uppsåtligen bryter mot 3 eller 4 § eller underlåter att fullgöra vad som åligger honom enligt 6 § dömes till böter.

Har flera medverkat till gärning som avses i första stycket, äger 23 kap. 4 och 5 §§ brottsbalken motsvarande tillämpning.

8 § Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer får medge undantag från 3 eller 4 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1973, då lagen (1934: 162) om mått och vikt skall upphöra att gälla.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet på Stockholms slott den 29 oktober 1971.

Närvarande: Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena WICKMAN, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLMQVIST, ASPLING, NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ny lagstiftning om mått och vikt* och anför.

1 Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 juni 1962 tillkallade jag sakkunniga med uppdrag att se över gällande lagstiftning om metrologiska enheter m. m.

De sakkunniga, som antagit namnet utredningen (Fi 1963: 34) om metrologiska enheter (UME)¹, lade i delbetänkandet (SOU 1965: 5) *Måttenheter fram förslag till författningar om måttenheter*. Betänkandet, som remissbehandlades, har inte lett till lagstiftning.

I ett slutligt betänkande (SOU 1971: 18) *Mått och vikt* föreslår utredningen en ny lagstiftning om mått och vikt samt vissa organisatoriska ändringar av justeringsväsendet och den metrologiska verksamheten i övrigt. Betänkandet innehåller förslag till en ny lag om mått och vikt. Lagförslaget torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av rikspolisstyrelsen, försvarets forskningsanstalt, sjöfartsverket, luftfartsverket, statskontoret, mynt- och justeringsverket (MJV), generaltullstyrelsen, universitetskanslersämbetet, skogsstyrelsen, statens jordbruksnämnd, kommerskollegium, näringsfrihetsombudsmannen (NO), konsumentombudsmannen (KO), statens pris- och kartellnämnd (SPK), statens institut för konsumentfrågor (konsumentinstitutet), lantmäteristyrelsen, rikets allmänna kartverk, statens provningsanstalt, förenade fabriksverken, Nordiska rådets svenska delegation, länsstyrelserna i Uppsala, Östergötlands, Hallands, Göteborgs och Bohus, Jämtlands och Norrbottens län, Sveriges standardiseringskommission, Vetenskapsakade-

¹ Ledamöter justitiekanslern Bengt Lännergren, ordförande, departementsrådet Karl-Ingemar Edstrand och hovrättsrådet Åke Åhström.

mien, Ingenjörsvetenskapsakademien, Svenska nationalkommittén för fysik, Svenska landstingsförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) gemensamt med Sveriges allmänna exportförening och Sveriges industriförbund (SAF m. fl.), Föreningen Statens justerare av mått och vikt, Husmodersförbundet Hem och Samhälle, Kooperativa förbundet (KF), Landsorganisationen i Sverige (LO), Statstjänstemännens riksförbund (SR), Svenska elverksföreningen, Svenska gasverksföreningen, Svenska Petroleum Institutet, Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industrierorganisation (SHIO), Sveriges köpmannaförbund, Sveriges lantbruksförbund, Sveriges mekanförbund och Tjänstemännens centralorganisation (TCO).

Särskilda yttranden har vidare avgetts av försvarets materialverk, statens planverk, Svenska nationalkommittén för radiovetenskap, Svenska teknologföreningen, Svenska elektriska kommissionen, Svenska elektronikindustriföreningen och Sveriges handelsagenters förbund.

MJV har överlämnat särskilt yttrande av föreståndaren för verkets avdelning för mått och vikt.

Universitetskanslersämbetet har överlämnat yttranden av matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna vid universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg, Stockholm och Umeå, tekniska fakulteterna vid universitetet i Lund, tekniska högskolan i Stockholm samt Chalmers tekniska högskola.

Kommerskollegium har överlämnat yttranden från handelskamrarnas nämnd, handelskammaren i Göteborg, Smålands och Blekinge, Gotlands, Skånes samt Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare. Smålands och Blekinge samt Skånes handelskammare har avgett gemensamt yttrande (i det följande benämnt Skånes handelskammare m. fl.), till vilket handelskamrarnas nämnd, Gotlands handelskammare och handelskammaren i Göteborg anslutit sig.

Vid remissvaren från några av länsstyrelserna har vidare fogats yttranden från vederbörande länspolischef, länsveterinär, hemkonsulent och priskontor. Länsstyrelsen i Hallands län har därjämte överlämnat yttranden från kommunstyrelsen i Halmstads kommun och Hallands köpmannaförbund.

Yttranden har slutligen överlämnats, av SHIO från Rörledningsfirmornas riksorganisation, av Lantbrukarnas riksförbund från Svenska mejeriernas riksförening och Sveriges slakteriförbund samt av TCO från Hushållslärarnas riksförening (Svenska facklärarförbundet), Statstjänstemannaförbundet och Svenska industritjänstemannaförbundet.

2 Nuvarande ordning

2.1 Författningar med bestämmelser om mått och vikt

De grundläggande bestämmelserna om mått och vikt finns i lagen (1934: 162) om mått och vikt (LMV). I lagen anges måttenheter för användning i Sverige och uppställs allmänna regler för mätning och kontroll av de mättnings- och vägningsredskap som används i handeln.

Tillämpningsföreskrifter till LMV finns i kungörelsen (1935:158) om befrielse från justeringsplikt för vissa mättnings- och vägningsredskap (befrielsekungörelsen), kungörelsen (1934: 364) angående de mättnings- och vägningsredskap, som må justeras, m. m. (justeringskungörelsen) samt kungörelsen (1934: 367) med vissa bestämmelser angående mätning och vägning.

Justeringsförfarandet regleras i instruktioner för MJV och för statens justerare av mått och vikt samt i taxebestämmelser.

Härutöver finns författningar där mätning på speciella områden behandlas, bl. a. skeppsmätning och virkesmätning.

I livsmedelslagen (1971: 511) finns bestämmelser om nettovikt och nettovolym vid märkning av livsmedel.

För de närmare bestämmelserna har redogjorts i betänkandet Mått och vikt (s. 18—26). I det följande ges en sammanfattning av de viktigare reglerna.

2.1.1 Måttenheter

LMV omfattar mätning av längd, yta, rymd och vikt (massa). Måtten är baserade på metersystemet med metern och kilogrammet som grundenheter för längd resp. massa. I lagen anges metern och kilogrammet vara representerade av de internationella prototyperna för metern och kilogrammet vilka sanktionerats av Allmänna konferensen för mått och vikt i Paris år 1889 och förvaras av internationella byrån för mått och vikt i Sèvres. De kopior av dessa prototyper som överlämnats till Sverige skall enligt lagen som rikspanotyper tjäna till yttersta efterrättelse för bestämning av enheterna längd, yta, rymd och vikt. Rikspanotyperna förvaras hos MJV. Utom rikspanotyperna skall vidare finnas huvudlikare med högsta vitsord för bestämning av enheterna, om inte Kungl. Maj:t förordnar att rikspanotyperna skall användas. I LMV anges vidare de ur metern härledda enheterna för yta och rymd, nämligen kvadratmetern och kubikmetern samt den ur kilogrammet härledda enheten för rymd, dvs. litern. Decimala över- och underenheter till grundenheterna och de härledda enheterna anges och bestäms till storleken i LMV.

2.1.2 *Kontroll av mätnings- och vägningsredskap*

Om mätning eller vägning företas för att ligga till grund för beräkning av ekonomiskt anspråk efter mått eller vikt får enligt LMV inte användas andra mätnings- eller vägningsredskap än sådana som justerats i Sverige för den användning det är fråga om. Förbudet gäller mätning och vägning på allmänt tillgänglig försäljningsplats, i statlig verksamhet eller i yrkesmässig handel eller rörelse. Justerade redskap behöver dock inte användas vid mätning som sker i rymdmärkt förvarings- eller transportredskap, i vilket varan förvaras eller levereras, och inte heller vid den mätning som sker genom att varan förpackas i sedvanligt emballage. Vidare undantas redskap, som används vid beräkning av avlöningsförmåner i förhållande till storleken av arbetsprodukten, under förutsättning att justerade redskap finns att tillgå för kontroll. Ytterligare undantag från justeringskravet får enligt LMV medges av Kungl. Maj:t för bestämda slag av rörelse, handel med bestämda slag av varor och mätning med bestämda slag av redskap. Med stöd av denna dispensregel har i befrielsekungörelsen föreskrivits att åtskilliga redskap och apparater får användas ojusterade, bl. a. gas- och vattenmätare, taxametrar, vissa lantmåteriredskap, vissa redskap inom trävaruhandeln, mätband för skeppsmätning, ytmätningsredskap inom läder- och skinnhandeln, redskap som är inrättade enbart efter andra än metriska mått- och viktenheter och som används uteslutande vid handel med utlandet, vissa band- och vagnvågar samt elektroniska vågar. En del av dispenserna har meddelats under villkor bl. a. att justerade kontrollredskap finns att tillgå vid mätning.

Den som säljer varor efter mått och vikt på allmänt tillgänglig försäljningsplats är enligt LMV skyldig se till att justerade mätnings- och vägningsredskap finns att tillgå. Också från denna regel har Kungl. Maj:t meddelat dispenser, bl. a. i beslut den 23 oktober 1959 för mejeriförpackad mjölk.

2.1.3 *Justerings- och efterföljande kontroll av redskap*

I justeringskungörelsen ges närmare föreskrifter om vilka redskap som får justeras, hur de skall vara beskaffade och vilken noggrannhet de skall ha. Redskapen indelas i allmänna redskap, som får användas i samtliga fall då enligt LMV justerat redskap skall användas, och särskilda redskap, som endast får användas på det sätt och de villkor som anges då redskapet godkänns till justering. Justering av ett redskap får ske endast om redskapets avvikelse från det rätta faller inom de felgränser, som fastställts för redskapet (remedier). I kungörelsen finns en förteckning av de längd-, yt- och rymdmätningsredskap, vikter och vågar som kan justeras som allmänna redskap. Tillåtna remedier vid ny- och omjustering anges. I kungörelsen upptas vidare de olika slag av särskilda redskap som får justeras samt deras använd-

ningsområde och remedier. MJV har enligt kungörelsen rätt att som särskilt redskap ytterligare justera bestämda slag av redskap, vilka är avsedda att tillgodose särskilda behov. Sådan justering har förekommit i betydande omfattning, bl. a. i fråga om genomströmningsmätare för oljor och bensin.

Justering av mätnings- och vägningsredskap är enligt LMV en åtgärd av myndighet varigenom redskapet undersöks och godkänns samt stämplas med justeringstecken. Justering kan vara antingen nyjustering — dvs. justering av ojusterat redskap eller av justerat redskap som reparerats efteråt — eller omjustering. För att kunna justeras skall mätnings- och vägningsredskap vara inrättade enbart efter de i LMV angivna enheterna och dessutom uppfylla övriga fordringar, som uppställts av Kungl. Maj:t eller MJV. Undantagna från denna regel är enligt befrielsekungörelsen bl. a. vissa redskap som är inrättade både efter svenska och utländska enheter och som används uteslutande vid export inom pappersindustrin samt inom järn- och stålmanufaktur. Dessa redskap får justeras i fråga om de svenska enheterna.

Omjustering skall enligt LMV ske av längdmått vart sjätte år och av övriga redskap med undantag av vågar vart tredje år. För vågar är ingen periodisk omjusteringsplikt föreskriven. Den som önskar kan emellertid få våg omjusterad.

Bestämmelserna om omjustering får ändras i vissa hänseenden av Kungl. Maj:t eller MJV. I befrielsekungörelsen föreskrivs sålunda att omjusteringsplikten tills vidare inte skall gälla för mätningsredskap som är helt tillverkade av glas, porslin eller liknande material. Vikter under ett decigram samt vissa lantmäteriskalor och kontrollstänger är också undantagna från omjusteringsplikt.

Med stöd av bestämmelse i justeringskungörelsen har MJV vidare föreskrivit årlig omjustering av vissa mätningsredskap som i betydande omfattning används inom handel och industri, t. ex. bensinmätare, prismärkningsvågar och längdmätningsapparater för textilier.

För vågar har som nämnts inte föreskrivits periodisk omjusteringsplikt. I kungörelsen (1934: 367) med vissa bestämmelser om mätning och vägning föreskrivs emellertid att justerade vikter skall finnas att tillgå för kontroll av andra vågar än likarmad våg, besman och pyn-dare. I samband med av riksdagen godkända riktlinjer för omorganisation av justeringsväsendet (prop. 1948: 190, SU 1948: 136, rskr 1948: 296) har statens justerare vid mynt- och justeringsverket ålagts viss skyldighet att inspektera handelsvågar. Genom denna våginspektion är vågar som används i butiker, på postanstalter och järnvägsstationer föremål för en viss efterkontroll.

Tillsyn över att justeringsföreskrifterna efterlevs utövas enligt justeringskungörelsen av MJV, statens justerare och polismyndighet. MJV och justerarna har rätt att inspektera redskap på allmänt tillgängliga

försäljningsplatser och på platser där tull-, post- eller fraktagifter bestäms efter mått eller vikt. I fabriker och lagerlokaler m. m., där justerade redskap skall användas, t. ex. vid emballering i konsumentförpackningar, har myndigheterna däremot inte formell inspektionsrätt. Polismyndighet skall enligt kungörelsen bl. a. en gång om året se till att justerade redskap hålls tillgängliga på allmän försäljningsplats enligt särskilda föreskrifter i LMV.

I LMV stadgas straff för överträdelse av bestämmelserna om användning av justerat redskap, tillhandahållande av sådant redskap och förbud mot användning av vissa redskap som undergått förändring.

2.1.4 Märkning av livsmedel

Enligt livsmedelslagen (1971: 511) skall färdigförpackat livsmedel — dvs. livsmedel som utan omedelbart samband med överlämnande till konsument innesluts i förpackning, avsedd att brytas först av konsumenten — vara märkt bl. a. med livsmedlets nettovikt eller nettovolym vid förpackningstillfället.

2.2 El-, gas- och vattenmätare m. m.

LMV:s tillämpningsområde är som tidigare angetts begränsat till mätning av längd, yta, rymd och vikt. Mätning av andra storheter, som tid, temperatur, elektrisk energi, ljusstyrka m. m. har inte reglerats i lag. Justeringsplikten omfattar därför inte bl. a. elmätare och mätare av telesamtal. Vissa mätare har vidare genom särskilda bestämmelser i befrielsekungörelsen undantagits från justeringsskyldighet. Så är som nämnts fallet med gas- och vattenmätare samt taxametrar.

Viss kontroll av mätning, som sker genom apparater hos konsumenter vid distribution av elektricitet, vatten och gas, förekommer emellertid. Leverantörföretagen, som vanligen drivs i kommunal regi, gör interna kontroller, i allmänhet av distributörens egen personal. Krav på särskild kontroll av elmätare framfördes i mot. 1962:II: 622. Motionen föranledde dock ingen riksdagens åtgärd (ABU 1962: 44, prot. 1962: I: 20 s. 157 och 1962: II: 21 s. 91).

Antal samtalsmarkeringar vid telesamtal mäts av telverket och ligger till grund för avgiftsberäkningen. Samtalsmätarna är uppsatta på telefonstationerna och därigenom i och för sig utanför abonnentens kontroll. På begäran av abonnent kan emellertid samtalsmätare uppsättas även i abonnentens bostad. Möjlighet finns också att inkoppla särskild utrustning — s. k. trafikavläsare — för kontroll av att samtalsmätare fungerar.

Taxametrar kontrolleras av Aktiebolaget Svensk Bilprovning i samband med den lämplighetsbesiktning av taxibilar som sker innan bilarna tas i bruk.

2.3 SI-systemet

Mot bakgrund av den s. k. meterkonventionen år 1875, ratificerad av Sverige den 12 augusti 1875 (SFS 1875:104), arbetar ett flertal organ för det metrisk systemets utbredning och förbättring, bl. a. Allmänna konferensen för mått och vikt.

Som tidigare nämnts (se under 2.1.1) anges i LMV två grundenheter, nämligen metern för längd och kilogrammet för massa. Definitionerna av enheterna är i lagen knutna till de internationella prototyper som fastställdes år 1889 av Allmänna konferensen för mått och vikt. Lagens meterdefinition är emellertid numera föråldrad. Den internationella definitionen på metern är efter beslut av 1960 års konferens en fysikalisk bestämning i ljusväglängder. Enheten för massa representeras alltså av den internationella kilogramprototypen.

Allmänna konferensen för mått och vikt fastställde vid konferenser åren 1954 och 1960 ett internationellt måttsystem, benämnt "Système International d'Unités", förkortat "SI". Systemet är baserat på de internationellt antagna grundenheterna meter för längd, kilogram för massa, sekund för tid, ampere för elektrisk ström, Kelvin för temperatur och candela för ljusstyrka. En sjunde grundenhet, mol för materiemängd, har fastställts av Allmänna konferensen under hösten 1971. Grundenheterna och därav härledda enheter är SI-enheter. Systemet omfattar SI-enheter och multipelenheter av dessa.

Internationella organisationen för legal metrologi (OIML), som huvudsakligen syftar till att åstadkomma enhetliga regler inom medlemsstaterna för de redskap som omfattas av de olika staternas justeringsområden, har SI-systemet som utgångspunkt för sitt arbete.

Nordiska rådet antog den 17 februari 1971 en rekommendation angående gemensamt införande av SI-systemet (nr 12/1971). I denna rekommenderas regeringarna för de nordiska länderna att i samarbete genomföra nödvändiga ändringar i och komplettering av gällande lagstiftning i syfte att vid en och samma tidpunkt under 1970-talets första hälft införa måttenheter enligt SI-systemet i de nordiska länderna samt att i samband därmed också överväga förutsättningarna för ett vidgat nordiskt samarbete i frågor som anknyter till SI-systemets införande. Rekommendationen är föremål för samråd mellan regeringarna.

3 Mått- och viktkontrollen

3.1 Utredningen

3.1.1 Inledning

I detaljhandeln dominerade ännu in på 1930-talet den försäljningsform som innebar att varumängden mättes¹ upp i butiken i köparens

¹ Uttrycket "mätning" används i det följande både för uppmätning och uppvägning, där inte annat särskilt anges eller framgår av sammanhanget.

närvaro. Parterna kunde därför — under förutsättning att redskapet var tillförlitligt — tillsammans bestämma den riktiga varumängden. Om vikten av ett emballage inte var utan betydelse kunde köparen se till att den avräknades vid uppvägningen. Redskapens riktighet säkerställdes genom justeringen. Successivt skedde emellertid en övergång till den handelsform som sedermera kommit att helt prägla detaljhandeln, nämligen försäljning av förpackningar som före försäljningstillfället iordningstänkts i fabrik, förpackningscentral, lagerlokal eller utrymmen bakom butiksdysken. Ännu vid tillkomsten av 1934 års lag såldes ett förhållandevis litet varusortiment — bl. a. produkter från kvarnindustrin, socker, smör, kakao, kaffe och öl — i färdigförpackat skick.

Den nutida försäljningen av livsmedel sker enligt UME:s uppskattning till 80—90 % i konsumentförpackning. Många andra dagligvaror säljs på samma sätt, bl. a. rengöringsmedel, hygieniska preparat och färger. Allmänhetens inköp av dagligvaror uppgår till avsevärda belopp. UME beräknar att omsättningen för detaljhandeln år 1968 översteg 36 miljarder kr. Av genomsnittsfamiljens totala konsumtion beräknas kostnaden för livsmedel uppgå till omkring 30 %.

UME framhåller att handelns struktur utvecklas mot allt större butiker som varuhus, stora självbetjäningsaffärer och stormarknader, medan antalet butiker minskar, främst genom nedläggning av mindre detaljhandelsföretag.

Också inom partihandeln, påpekas det, sker en utveckling mot färre och större enheter. Samtidigt omdanas varudistributionen. Varuhanteringen rationaliseras genom långtgående mekanisering, som medger snabbare lastning och lossning av större varumängder. Tekniskt sett har emellertid mätningen av bulkvaror i handeln mellan företag inte undergått någon större förändring. Inom främst gruv- och cementindustrin har dock tillkommit en ny metod för mätning av större kvantiteter bulkvaror, nämligen kontinuerlig vägning på mekaniska eller elektroniska bandvågar. I dessa speciella fall har tillämpningen av de nuvarande justeringsbestämmelserna medfört särskilda problem.

Mot bakgrund av den strukturomvandling inom handeln som redan skett och som kan väntas fortsätta finner UME att det konsumentskydd som kontrollsystemet i LMV erbjuder inte är tillfredsställande. Också på andra mätningsområden fyller LMV numera inte den funktion som avsågs vid lagstiftningens tillkomst. Bristerna i kontrollsystemet är enligt UME särskilt framträdande när det gäller mätning av varor som säljs i detaljhandeln.

3.1.2 Kvantitetskontroll inom detaljhandeln

Som nämnts (se avsnitt 2.1) skall enligt LMV redskap för mätning och vägning av yta, längd, volym resp. vikt i princip vara justerade.

I praktiken är emellertid huvudsakligen vikt- och volymredskap underkastade justeringsplikten, medan ytmätningsredskapen — som regel endast använda inom läder- och skinnhandeln — är befriade från justeringskontroll. Sådan befrielse gäller också för längdmättningsredskap på skilda verksamhetsområden, bl. a. vägmätare, vissa lantmäteriredskap, redskap för skeppsmätning och virkesmättningsredskap som används inom trävaruhandeln. I detaljhandeln används justerade längdmättningsredskap vid uppmätning av textilvaror och virke. Längdmätningen i detaljhandeln sker vanligen inte så noggrant. UME påpekar att en noggrannhet som motsvarar remedierna — vilka vanligen är 1—2 promille — som regel är omöjlig att uppnå i den dagliga verksamheten. Särskilt gäller detta elastiska varor, t.ex. textilier. I regel tillämpas också enligt handelsbruk ett visst övermått.

UME finner att den nuvarande dispensen från justeringskravet för ytmättningsredskap, vilka endast förekommer i speciella sammanhang i detaljhandeln, inte synes ha medfört någon olägenhet. Inte heller finns det som regel behov av mera exakt mätning av en varas längd inom detaljhandelsledet.

Enligt UME:s bedömande behövs inte offentlig kontroll av detaljhandelns yt- och längdmättningsredskap. Obligatorisk justering bör därför kunna begränsas till att avse redskap som används för mätning av vikt och volym. UME räknar emellertid med att de som nu använder obligatoriskt justerade längdmättningsredskap i fortsättningen i inte obetydlig omfattning kommer att frivilligt låta justera sina redskap.

Det övervägande antalet dagligvaror i detaljhandeln säljs numera i färdigförpackat skick. Vid maskinell förpackning skall enligt huvudregeln i LMV mättningsapparater, som används för tillverkning av konsumentförpackningar, vara justerade. Emellertid har föreskriften inte kommit att medföra någon garanti för riktig uppmätning vid all tillverkning, därför att en betydande del av de förpackningar som säljs i butikerna inte berörs av bestämmelserna i LMV. Varusortimentet i handeln utgörs till en del av importvaror, som säljs i förpackningar tillverkade i utlandet. De utländska företagens förpackningsapparater kan inte kontrolleras av svensk myndighet. Ofta är dessutom den apparatur som används för tillverkning av exportförpackningar undantagen från justeringsplikt i exportlandet. UME uppskattar andelen importerade originalförpackningar, som säljs inom livsmedelsområdet, till inemot 5 % av försålda konsumentförpackningar men framhåller att andelen är betydligt större inom vissa sektorer. Försäljningen av importerade varor kan väntas öka till följd av den pågående liberaliseringen av den internationella handeln. Garantin för en riktig mätning i tillverkningsledet är vidare försvagad genom att vissa mättningsredskap, som används i Sverige vid tillverkning av konsumentförpackningar i fabriker och på andra förpackningsställen,

inte omfattas av bestämmelserna i LMV och således inte är justeringspliktiga. Detta är fallet med bl. a. vissa doseringsapparater. Många varor som enligt särskilda föreskrifter eller handelsbruk säljs i detaljhandeln med uppgift på emballaget om varans mängd i viktenhet vägs inte upp när de förpackas. I stället fylls förpackningen med en viss volym som efter tidigare prov anses motsvara den vikt som anges. På detta sätt förpackas varor som t. ex. majonnäs eller spackel. Andra maskiner avskiljer en viss mängd av en vara som matas fram i en ändlös sträng. Maskinen är inställd så att varje producerad enhet motsvarar en viss vikt, som anges på emballaget. Anledningen till att justeringsplikt inte ansetts föreligga för dessa doseringsapparater är att uppmätningen av viss varumängd inte sker i samma enhet som anges på förpackningen. På en del förpackningar återigen anges vikt eller volym utan att någon direkt mätning av mängden skett vid tillverkningen. Som exempel anger utredningen att en flaska eller burk fylls till en nivå, som erfarenhetsmässigt ger en bestämd volym. Vidare kan ett hölje vara avpassat så att det rymmer ett bestämt antal bitar av en vara. UME konstaterar att, trots att i själva verket en viss uppmätning äger rum, de redskap som används inte ansetts vara underkastade justeringsplikt.

De mätningsredskap som används i förpackningstillverkningen och som i och för sig skall vara justerade enligt LMV står inte under fortlöpande kontroll av justeringsmyndigheten, eftersom denna inte har någon formell rätt att företa inspektion i fabriksledet. Det är därför inte möjligt att utröna i vad mån justeringsbestämmelserna efterlevs beträffande sådana redskap. UME konstaterar sammanfattningsvis att det inte finns något fullständigt offentligt kontrollsystem i fråga om justering i tillverkningsledet. Det framhålls emellertid att många tillverkare av märkesvaror har en föredömlig intern kontroll som syftar till att åstadkomma ett riktigt mätningsresultat.

I detaljhandeln säljs många konsumentförpackningar efter mått och vikt utan att innehållets mängd anges. Köparen kan då ha svårt att få upplysning om mängden och att jämföra priset med liknande produkter. Andra förpackningar åter är mängdmärkta på grund av lagbestämmelse (livsmedel) eller handelsbruk, branschöverenskommelse eller liknande (t. ex. färgbranschens varor). I sådana fall kan köparen lättare göra prisjämförelser. För att en kontroll av varumängden skall kunna ligga till grund för en reklamation om undermål måste kontrollen som regel göras i butiken vid köptillfället. Köparens möjligheter till detta är emellertid i praktiken starkt begränsade. Med ledning av den varumängd som redovisas kan köparen med en butiksvåg eller ett målkärl — som enligt LMV skall finnas på försäljningsstället — kontrollera att innehållets vikt eller volym stämmer överens med den uppgift som lämnats. Vikten av emballaget är emellertid som regel

inte angiven. Är emballaget av papp, metall eller glas, vilka material dominerar i marknaden, kan det vara svårt för köparen att beräkna emballagevikten. Kontrollen måste ske genom att förpackningen öppnas och innehållet eller emballaget vägs för sig. Även om en sådan kontroll kan utföras i butiken, drar sig allmänheten för att göra det. I praktiken är det ogörligt att öppna exempelvis burkar av papp eller plåt för kontroll eftersom förpackningen förstörs och innehållet kan skadas.

I detta sammanhang nämner UME två undersökningar om förhållandet mellan uppgiven och tillhandahållen varumängd, som utförts av konsumentinstitutet i samarbete med SPK. Undersökningarna — utförda i Uppsala år 1964 och i Falun år 1967 — avsåg varumängden i livsmedelsförpackningar, som förpackats i butiksledet dels maskinellt och dels manuellt, men omfattade inte varor som förpackats i fabriksledet. Undersökningsresultaten från Uppsala gav vid handen att felaktig mätning i ett flertal fall resulterat i skillnader mellan begärt pris och det pris som rätteligen borde åsatts varan. Skillnaderna var ofta betydande. I det övervägande antalet fall understeg den verkliga varumängden den uppgivna men också motsatsen förekom. Felvägning eller felräkning skedde sålunda långt ifrån alltid till kundens nackdel. Enligt konsumentinstitutet var skillnaden i noggrannhet påtaglig mellan förpackningar som vägts och prismärkts maskinellt och förpackningar eller varor i lös vikt som vägts och prismärkts för hand. Man uppnådde avgjort större noggrannhet vid maskinell uppvägning och märkning av varorna. Även vid undersökningen i Falun år 1967 fann man skillnader mellan begärt pris i förhållande till varumängden. I några fall var skillnaden betydande. Över- och underpriser som orsakats av fel i vägning och prismärkning förekom både för varor i lös vikt och för maskinellt förpackade och prismärkta varor. I fråga om livsmedel i lös vikt framhöll institutet att skillnaderna mellan uppgivet och verkligt kilopris syntes vara slumpartade. Det erlagda kilopriset var nämligen ibland högre och ibland lägre än det uppgivna. För maskinellt märkta vakuumpaketerade varor och för andra centralt eller i butiken förpackade livsmedel hade däremot ofta tagits ut ett visst överpris genom att prismärkningen grundats på förpackningsinnehållets vikt plus emballagets vikt.

UME konstaterar att fortfarande en inte helt obetydlig del av varusortimentet säljs i lös vikt med uppvägning av varan i kundens närvaro. De vågar som används vid uppvägningen skall, som framgår av den tidigare redogörelsen, vara justerade. I regel skall också kontrollvikter finnas tillgängliga. För att vägningen i butiken skall bli effektiv måste vågarna vara rättvisande. Inspektion av vågarna har emellertid gett vid handen att dessa inte sällan är i mindre gott skick. Även andra faktorer, t. ex. en felaktig uppställning, kan ge ett

oriktigt mätresultat. Av våginspektionen framgår att ett förhållandevis stort antal av de inspekterade vågarna — vanligen omkring 15 % — visat sig inte uppfylla föreskrivna omjusteringsremedier. Omfattningen och resultatet av företagna våginspektioner under åren 1965—69 framgår av följande uppställning.

	1965	1966	1967	1968	1969
Antal inspekterade vågar	8 041	9 140	9 453	12 230	10 473
Godkända utan åtgärd	6 627	7 262	8 004	10 003	8 411
Omjusterade	75	145	57	78	133
Nyjusterade	208	379	230	366	324
Kasserade	1 131	1 354	1 177	1 777	1 572
Kassationsprocent	14,1 %	14,8 %	12,4 %	14,5 %	15,0 %

Kassationsprocenten avser felaktiga vågar som inte kunnat rättas av justeraren. I det nyjusterade antalet ingår även en del felaktiga vågar som justeraren kunnat rätta. Antalet felaktiga vågar är därför något högre än kassationen ger vid handen. Avvikelserna utöver de medgivna gränserna är dock vanligen inte stora.

För att säkerställa att en köpare skall ha till hands riktiga redskap för kontroll av volym av en vara föreskrivs i LMV att detaljister skall tillhandahålla allmänheten justerade målkärl. Volymmätning sker numera i förhållandevis ringa omfattning i detaljhandeln men förekommer bl. a. i kemikalieaffärer och på bensinstationer.

UME framhåller att utvecklingen på konsumentområdet under efterkrigstiden komplicerat konsumentens situation och framkallat krav på åtgärder från det allmänna. En rad åtgärder har också vidtagits, bl. a. utbyggandet av statens pris- och kartellnämnd, inrättandet av konsumentinstitutet och varudeklarationsnämnden, samt tillsättandet av en utredning (konsumentutredningen, H 1968: 9) med uppdrag att framlägga förslag om samordning av den statliga och statsunderstödda konsumentupplysningen och föreslå riktlinjer för den framtida konsumentpolitiken. Konsumentutredningen har avlämnat en lägesrapport (Ds H 1969: 5) och betänkandet (SOU 1971: 37) Konsumentpolitik, riktlinjer och organisation. UME finner det angeläget att söka skapa ett effektivt konsumentskydd på mått- och viktområdet och diskuterar olika möjligheter att nå detta syfte.

UME anser att det skulle vara värdefullt från konsumentskyddssynpunkt om på alla konsumentförpackningar angavs innehållet genom mängdmärkning. Vikt- eller volymmärkning ger köparen möjlighet att jämföra priset på en viss vara med priset på liknande produkter. Utan mängdangivelse är en sådan jämförelse i praktiken utesluten på grund av de varierande former av förpackningar som förekommer. UME har därför övervägt att föreslå införande av obligatorisk skyldighet för producenter av varuförpackningar även utanför livsmedelssektorn att märka förpackningarna med uppgift om innehållets mängd. Emellertid skulle märkningsområdet bli mycket stort även

om man begränsade varusortimentet till rena konsumtionsvaror. Åtskilliga varor spelar dessutom en tämligen obetydlig roll i den enskilde konsumentens budget. Mängdangivelserna kan också i vissa fall vara utan intresse för denne. Av dessa skäl har UME avstått från att rekommendera en mera omfattande obligatorisk märkning än vad som redan gäller inom livsmedelslagstiftningen. Frågor om mängdmärkning bör enligt UME:s mening lösas på frivillighetens väg. Man kan, framhålls det, på goda grunder räkna med att efter hand allt fler varor förses med vikt- eller volymuppgift. Det ökade intresset för konsumentupplysning, som framträtt på olika håll, kommer att påskynda denna utveckling. Ett smidigt sätt att lösa frågan utan ingripande från det allmännas sida är enligt UME att inom ramen för varudeklarationsnämndens eller konsumentinstitutets verksamhet få till stånd överenskommelser mellan berörda branschorganisationer. Endast om det inte visar sig möjligt att nå en tillfredsställande lösning på denna väg skulle man behöva överväga föreskrifter om en obligatorisk märkning.

Ett tänkbart sätt att förbättra möjligheterna till riktig mätning i fråga om konsumentförpackningar anger UME vara att bygga ut justeringskontrollen i förpackningsledet av de mättningsredskap som används vid tillverkningen. Men om en sådan kontroll skall bli effektiv måste den göras rätt omfattande. Den nuvarande justeringen av redskap skulle behöva byggas ut så att den avser samtliga förpackningsmaskiner som används i tillverkningen och alltså även sådana som inte är att betrakta som egentliga mättnings- eller vägningsredskap. En sådan utbyggnad medför kostnader för det allmänna, vilka måste bedömas mot bakgrunden av det resultat som kan förväntas. Utredningen anser det emellertid diskutabelt om ens en väsentligt utbyggd kontroll av förpackningsmaskinerna ger garanti för riktigt mått i konsumentförpackningarna. Även om redskapen i och för sig är riktiga beror ett korrekt mättningsresultat också på hur apparaturen används. Det är bl. a. viktigt att redskapen inställs rätt vid tarering, att vågbryggor och andra delar av redskapen hålls rena och att den dagliga skötseln i övrigt är noggrann. Förpackningsmaskiner av doseringstyp, där volym ligger till grund för viktangivelsen, fordrar en individuell inställning före praktiskt taget varje användning. En effektiv övervakning kräver en efterhandskontroll exempelvis i den formen att de färdiga förpackningarna får passera en våg. UME anser det tvacksamt om ens en sådan kontroll blir tillräcklig. Både volymmättningsredskap och vågar måste i så fall omfattas av den granskning av offentligt organ som redskapsjustering innebär. En på detta sätt utbyggd redskapskontroll medför ökade kostnader, bl. a. en personalförstärkning hos justeringsmyndigheten. Enligt UME:s uppfattning kan man inte säkerställa riktig mätning av förpackningarna enbart genom att bygga ut kontrollen av mättningsredskapen i förpackningsledet. Många andra faktorer

— bl. a. den mänskliga faktorn — påverkar riktigheten av mätningresultatet. Inte heller står de fördelar som skulle vinnas med en utbyggnad i rimlig proportion till kostnaderna. Från produktionssynpunkt är det önskvärt att företagens val av lämpliga apparater och maskiner vid tillverkningen inte onödigt begränsas. I annat fall kan kostnader uppkomma som inte kan kompenseras av rationaliseringar utan måste belasta produkten. En utbyggd kontroll skulle enligt UME:s åsikt hindra industrin och handelns naturliga och önskvärda rationaliseringssträvanden. UME föreslår därför att den nuvarande justeringsplikten för mätningsskallparater i förpackningsledet avskaffas och ersätts med andra former av kontroll.

På grund av det anförda finner utredningen att en kontroll av färdigförpackade varor lämpligast bör ske i efterhand och förordar ett system med stickprovundersökningar. UME anför att den utveckling som medfört att största delen av detaljhandelns dagligvaror nu säljs i konsumentförpackningar kommer att fortsätta, eftersom fördelarna med dessa är påtagliga. Hanteringen av den konsumentförpackade varan ställer sig vanligen avsevärt billigare än hanteringen av lösviktsvaran. Den moderna konserveringstekniken kan inte helt utnyttjas utan denna typ av förpackningar. Även från andra synpunkter, t. ex. hygieniska, estetiska och förpackningstekniska, har konsumentförpackningen betydande fördelar framför lösviktsvaran. Man måste därför räkna med att varusortimentet i framtiden i ännu högre grad kommer att utgöras av färdigförpackade varor. Man kan visserligen ha anledning förmoda att uppmätningen av varumängd i konsumentförpackningar i fabriksledet i allmänhet är noggrann — bl. a. torde konkurrensen mellan företagen göra förpackarna vaksamma. Tillverkare inom den svenska industrin kontrollerar själva i stor utsträckning varumängden i sina produkter genom stickprovvis utförda undersökningar bland de färdiga förpackningarna. Vid förpackning med hjälp av doseringsapparatur kontrollerar fabrikanterna den förpackade varumängden ofta medelst särskilda vågar, s. k. över- och undervågar. Dessa är i allmänhet justerade. De rådande förhållandena kan emellertid vara en följd av en gynnsam situation, bl. a. på konkurrensområdet, som lätt kan ändras.

Utredningen anser att köparens egen kontroll av varan i den nuvarande varudistributionen måste anses som en undantagsföreteelse. Så komplicerad som varudistributionen är i dag bör köparen kunna förlita sig på att kontrollorgan, som är utrustade med nödvändig apparatur, tillvaratar hans intressen. UME framhåller att även om de undermålor som kan förekomma i konsumentförpackningar vanligen inte innebära något ekonomiskt avbräck för den enskilde köparen är det från allmän synpunkt otillfredsställande att det säljs varuförpackningar där varumängden är mindre än som anges. UME förordar därför en kontroll

av varumängden i konsumentförpackningar som kan utgöra grundval för en kontinuerlig övervakning av marknaden. Kontrollen, som föreslås ske i form av stickprov, bör om möjligt omfatta samtliga varor som försetts med volym eller viktuppgift och sålunda också importvaror. Kostnaderna för mätningsskontrollen bör stå i rimligt förhållande till det resultat som kan beräknas. Den bör erbjuda ett lämpligt skydd för allmänheten utan att samtidigt ställa orimliga krav på den som träffas av kontrollen.

Stickprovsundersökningarna skall enligt förslaget göras både i detaljhandeln och i bakomliggande led, dvs. hos grossister, tillverkare och särskilda förpackningsföretag allteftersom det visar sig praktiskt lämpligt. Efter hand kan undersökningarna koncentreras till de varuområden där kontroll visar sig särskilt behövas och inskränkas eller göras mera rutinmässiga på andra. Självfallet, framhåller UME vidare, skall undersökningar kunna initieras av klagomål från allmänheten. Den flexibilitet som stickprovssystemet medför anser UME vara en påtaglig fördel, bl. a. därför att kostnaderna kan hållas inom en rimlig ram.

Kontrollmetoden föreslås bli tillämpad på alla slags varor som säljs i konsumentförpackningar med uppgift om vikt eller volym. Ansvaret för riktig varumängd i de förpackningar som tillverkas i Sverige skall enligt förslaget åvila förpackaren. Mängdmärkning på importvaror, som inte sällan är undantagna från tillverkningskontroll i exportlandet och ibland märkta i andra enheter än de som används i Sverige, kan dock medföra speciella problem. Det synes UME därför rimligt att importören svarar för riktigheten av mängdangivelsen, eftersom denne bör ha möjlighet att genom garanti- och skadeståndsklausuler i samband med inköp skydda sig mot undermål och övervältra en del av ansvaret på leverantören.

Beträffande frågan om handhavandet av stickprovsundersökningarna anser UME att denna uppgift bör kopplas samman med andra åtgärder som företas till skydd för konsumenterna och erinrar om att konsumentutredningen föreslagit inrättande av ett konsumentverk, som skulle överta huvuddelen av de uppgifter som åvilar bl. a. konsumentrådet, konsumentinstitutet och varudeklarationsnämnden. Det nya centralorganet avses få tillgång till lokala enheter i form av kommunala nämnder. Även de regionala insatserna bör enligt konsumentutredningen förstärkas genom påbyggnad av priskontorens och hemkonsumenternas verksamhet. Enligt UME:s uppfattning bör stickprovsundersökningar på konsumentförpackningar planeras av ett centralt organ men utföras på det kommunala eller regionala planet. Om den av konsumentutredningen föreslagna organisationen genomförs och ett konsumentverk eller liknande inrättas anser UME det därför lämpligt att detta ges resurser även för att ha hand om stickprovskontrollen. På

livsmedelsområdet bör undersökningarna ske i samråd med livsmedelsmyndigheterna. Det bör enligt UME ankomma på tillsynsmyndigheten att utarbeta närmare föreskrifter om hur stickprovskontrollen skall utföras.

Undersökningarna av konsumentförpackningar kommer enligt UME att medföra vissa kostnader. F. n. synes förhållandena inom näringslivet inte påkalla någon större kontrollapparat för stickprov. Behovet av kontroll kan emellertid utrönas först efter en närmare undersökning av konsumentförpackningar. Eftersom kontrollen enligt UME:s förslag inte skall utföras inom justeringsväsendets ram utan kopplas samman med andra konsumentpolitiska åtgärder kommer kostnaderna för stickprovskontroller på varusidan att belasta utgiftssidan hos de konsumentskyddande organen.

De nuvarande föreskrifterna i LMV att säljaren på allmän försäljningsplats skall tillhandahålla våg (k u n d v å g) ger köparen möjlighet att kontrollera vikten hos varor som säljs både i lös vikt och i konsumentförpackningar. I denna kontrollmöjlighet, framhåller UME, ligger ett inte oväsentligt konsumentskydd, som bör tillvaratas. UME föreslår därför att de nuvarande bestämmelserna om kontrollvåg skall behållas i viss utsträckning. Till utredningens närmare resonemang i denna fråga hänvisas till s. 58 i betänkandet.

Kravet på att kundvågar skall stå till allmänhetens förfogande bör enligt UME:s mening ställas endast i fråga om livsmedelsbutiker. Till stöd härför åberopas dels att de från konsumentens synpunkt ekonomiskt mest betydelsefulla varorna säljs i dessa affärer, dels att varusortimentet i livsmedelsbutikerna är sådant att det praktiskt går att kontrollera en väsentlig del av varorna med hjälp av våg. Föreskrifterna kan dock inte tillämpas för företag som distribuerar varorna enbart genom hemsändning och bör inte heller gälla för kiosk- och automathandeln. Undantag från skyldigheten att hålla kundvåg bör slutligen kunna medges för butiker där utrymme för en sådan saknas och där kunderna med lätthet kan använda samma vågar som butikspersonalen.

Handelns kostnader för kundvågar blir enligt UME förhållandevis obetydliga. Från köpmannahåll har framhållits att man är positiv till att som ett led i kundservicen tillhandahålla kunderna kontrollvågar, även om handelns erfarenhet är att köpare sällan använder de vågar som finns i butikerna för kontroll av varumängden eller begär att få tillgång till sådana.

Köparens möjligheter att i butiken kontrollera volymen av en förpackning genom kontrollmätning i de justerade målkärl som enligt LMV skall finnas tillgängliga är, påpekar UME, vanligen små, eftersom förpackningen förstörs och innehållet kan skadas. För volymkontroll föreslås därför inte någon motsvarighet till kundvågar i butiker-na.

Även om allt fler varor i framtiden kommer att konsumentförpackas kan enligt UME:s bedömning den äldre formen av handel med uppmätning i kundens närvaro i någon omfattning komma att finnas kvar i vissa specialbutiker och i sådana större butiker, där t. ex. kött, ost, frukt och fisk säljs vid särskilda diskar. Också inom bensinhandeln kommer mätningen i stor utsträckning fortfarande att ske i köparens närvaro. Denna form av mätning har traditionellt reglerats i lagstiftningen om mått och vikt. Om en sådan mätning sker på våg eller genom t. ex. bensinmätare, har köpare och säljare som regel goda möjligheter att riktigt bedöma vilken kvantitet som skall ligga till grund för fastställande av köpeskillingen.

UME förordar med hänsyn härtill att justeringskontrollen behålls för de vågar och volymredskap som används vid uppmätning i kundens närvaro.

3.1.3 Kvantitetskontroll inom andra områden än detaljhandeln

Också utanför detaljhandelsområdet är mättings- och vägningsredskap av skilda slag i stor utsträckning föremål för kontroll. Redskap i handeln mellan näringsidkare och redskap som används vid bestämmande av lön och ersättning för olika slag av tjänster är sålunda underkastade justeringsplikt. I särskild ordning märkta förvarings- och transportredskap samt gas- och vattenmätare och taxametrar är däremot undantagna från föreskrifterna om justering. El- och telemätare omfattas inte av lagstiftningen, eftersom storheterna elektrisk energi och tid inte regleras i LMV.

Även om den mätning som sker i handeln mellan näringsidkare från allmänna synpunkter självfallet bör utföras korrekt, finner UME att en omfattande justeringsplikt på detta område kan bli ett hinder för nödvändiga och önskvärda rationaliseringar inom företagen. Som exempel nämner UME avancerade bandvågar och elektroniska apparater för kontinuerlig vägning av bulkvaror. I fråga om billiga råvaror, t. ex. kalk eller grus, där hanteringskostnaden är större än råvarukostnaden, är det många gånger inte påkallat att mätningen sker med särskild noggrannhet. Varan kan onödigt fördyras om mätning måste ske med justerat redskap. Värdet av ett justerat redskap är vidare diskutabelt vid handelsköp om en tvist om levererad mängd skulle uppkomma. Handelsuppgörelser mellan näringsidkare skiljer sig vanligen avsevärt från de inköp som den enskilde köparen gör, vilkens kontrollmöjligheter oftast är begränsade. I ett yrkesmässigt affärsförhållande har parterna på ett annat sätt möjlighet att träffa avtal om vilka mätinstrument som skall användas och vilka mätmetoder som skall tillämpas. Parternas organisationer spelar ofta en betydande roll genom att de utarbetar principer eller normer för mätning. UME påpekar emellertid att förhållandena kan vara så-

dana att de näringsidkande parterna inte kan anses vara jämspelta. Företagens egna resurser att utöva kontroll kan vara mycket olika. Vanligt är emellertid att företagen genom sina branschföreningar har möjlighet att få bistånd. Ett område som bör nämnas i sammanhanget är den inmätning som sker i andelsföreningar, såsom invägning av mjölk, potatis och livdjur. Eftersom leverantörerna är medlemmar i andelsföreningarna, har de möjligheter att vid föreningsmöten ta upp fråga om tillvägagångssättet vid invägningen och påyrka att exempelvis justerade redskap skall användas. UME kommer till slutsatsen att det inte är lämpligt att genom lagbestämmelser reglera mätning i affärstransaktioner mellan näringsidkare och föreslår att justeringstvånget avskaffas för denna handel.

Emellertid finner UME det angeläget att näringsidkare, om de önskar, skall kunna få sina mätningsredskap justerade även om justeringsplikt inte föreligger. Härigenom kan de skaffa sig den grundläggande förutsättningen för riktig mätning och risken för tvister om en levererad varas kvantitet minskas. Det torde också i allmänhet uppfattas som god handelssed att använda justerade mätningsredskap, särskilt om de uppställda justeringsvillkoren grundar sig på internationella rekommendationer. En annan möjlighet är att redskapsägaren begär en bestämning av felangivelsen av sitt redskap.

Med hänsyn till den internationella handeln med såväl mätningsredskap som varor finner UME det angeläget att justeringssystemet omfattar mätning av åtminstone längd, yta, rymd och vikt. I den mån det bedöms önskvärt för exempelvis landets export bör justeringsmyndigheten därutöver ha möjlighet att utföra justering av mätredskap som omfattas av verksamheten inom den internationella organisationen för legal metrologi.

Reglerna om att justerade redskap skall finnas att tillgå vid mätning för bestämmande av arbetstagares lön har, såvitt UME kunnat finna, i praktiken varit utan betydelse. Sedan lång tid bestäms lönesättningen efter förhandlingar mellan arbetsgivare och arbetstagare inom både den allmänna och den privata sektorn. Då särskilda lagregler för detta slag av mätning numera inte torde behövas, föreslår UME att de avskaffas.

Mätning vid tjänster förekommer bl. a. vid bestämmande av fraktavgifter. Också tvättinrättningar och renhållningsföretag debiterar ofta sina tjänster efter vikt. UME anser att eftersom mätningen i dessa fall inte behöver vara noggrann — i vissa fall görs endast en grov uppskattning — behöver inte redskapen vara justerade. Den obligatoriska justeringskontrollen föreslås därför slopad. UME förutsätter dock att frivillig justering i viss omfattning kommer att ske och att justeringsmyndigheten med uppmärksamhet följer utvecklingen på området.

På de flesta områden utanför den egentliga varuhandeln, där justerade redskap enligt LMV f. n. skall användas, räknar UME med att det också i framtiden kommer att vara angeläget att mätningsredskapen är tillförlitliga. Det gäller främst mätning i offentlig verksamhet m. m., t. ex. vid uppbörd av tull eller skatt och när staten tillgodoräknar sig ersättning för tjänster, t. ex. porto- och fraktavgifter.

Emellertid bör enligt UME en allmän författning om mätning och vägning inte belastas med föreskrifter för speciella fall. I stället föreslås att bestämmelser om kontroll av mätningsredskap inom den offentliga verksamheten införs i de olika författningar, där verksamheten i övrigt regleras. På detta sätt kan bestämmelserna också anpassas bättre efter behoven i de särskilda fallen. Det bör kunna ske beträffande mätning inom post-, tull-, polis- och apoteksväsendet och inom sjukvården samt på transportområdet. För att åstadkomma enhetliga och tekniskt lämpliga föreskrifter bör enligt UME:s mening justeringsmyndigheten medverka vid utformningen av dessa. Föreskrifterna bör ansluta till villkoren för justering och utformas som en justeringsplikt.

Systemet i LMV att undanta uppmätta och märkta förvarings- och transportredskap från justeringsplikt anser UME vara bristfälligt, eftersom redskapen kan undergå förändringar och ingen efterkontroll är påbjuden. UME föreslår därför att märkningsförfarandet avskaffas och att redskapen bedöms som övriga volymmättningsredskap. Detta innebär att förvarings- och transportredskap som används i handeln med allmänheten skall obligatoriskt justeras, medan de redskap som endast används i handel mellan näringsidkare kan bli föremål för frivillig justering eller för metrologisk bestämning.

I fråga om gas- och vattenmätare, taxametrar samt el- och telemätare påpekar UME att, även om de mätare som i dag används i Sverige är av god kvalitet, det är ofrånkomligt att apparaterna kan komma i olag genom förslitning eller på annat sätt. Mätnoggrannheten hos mätarna förändras olika hastigt. Mätfelen kan ibland vara till fördel och ibland till nackdel för avnämarna. Leverantörerna är vanligen företag som står under tillsyn av det allmänna. Det är enligt UME:s uppfattning omöjligt att utan en ingående utredning bedöma hur en organisation för obligatorisk kontroll av dessa företags mätningsredskap bör vara uppbyggd. Det står emellertid enligt UME klart, att obligatorisk kontroll över hela linjen av mätarna skulle medföra avsevärda kostnader, vilka ytterst skulle få bäras av konsumenterna. Eftersom UME inte finner det sannolikt att fördelarna av en kontroll för konsumenterna skulle motsvara utgifterna, föreslås inte någon ändring av den nuvarande ordningen. Däremot påpekas det att någon form av tillsyn — t. ex. stickprovskontroll av dessa mätare — skulle kunna införas. Med hänsyn till att det i allmänhet är fråga om

företag med offentlig anknytning kan en sådan kontroll genomföras utan lagstiftning. UME framhåller emellertid att kontrollproblemet torde komma att minska i den mån nya former för taxesättningen genomförs på de olika områdena och nämner som exempel att debiteringen för gas som levereras till hushållen i Stockholm och Göteborg numera sker utan mätare. Vid eldebitering har vidare tyngdpunkten i ökad omfattning lagts på en grundtaxa.

3.1.4 Justering och efterföljande kontroll av redskap

Som av det tidigare anförda framgår, är justeringsplikten förhållandevis vittgående. I princip krävs att sådana redskap skall vara justerade, som används vid mätning och vägning som sker för att ligga till grund för ekonomiskt anspråk efter mått eller vikt. För vissa redskap krävs endast att redskapet är justerat innan det tas i bruk (nyjustering). För andra föreskrivs periodisk omjustering. UME:s förslag innebär att vågar, vikter och målkärl som används i detaljhandeln skall vara nyjusterade.

Nuvarande regler beträffande omjustering gäller inte vågar. De är emellertid underkastade våginspektion. Vid denna — som justerarna skall utföra i mån av tid — har det visat sig att en betydande del av vågarna inte uppfyller fordringarna för omjustering. För att vågarna skall kunna fylla de krav på rättvisande som också måste finnas i framtiden förordar UME att justeringens giltighetstid begränsas och att omjustering skall ske vart tredje eller åtminstone vart femte år. Samtidigt föreslås att våginspektionen avskaffas.

Justerade vikter används numera huvudsakligen vid kontroll av vågar, även om vägning med hjälp av vikter förekommer. Förslutningen av kontrollvikter är i allmänhet obetydlig, medan vikter som mera regelbundet används slits mera. UME anser att vikter liksom f. n. bör vara underkastade omjusteringsplikt. Eftersom huvudparten är kontrollvikter bör emellertid giltighetstiden kunna göras längre än nu.

Vid mätning främst i kemikalieaffärer och på bensinstationer används målkärl. Dessa, som i allmänhet är gjorda av metallplåt och används för mätning av flytande varor, är ganska ömtåliga och skadas lätt vid ovarsam behandling. Inte sällan sker mätningen utom synhåll för köparen. I praktiken måste man därför räkna med att kontrollen av att målkärlen är i fullgott skick nästan helt vilar på säljaren. UME anser trots detta att några väsentliga olägenheter inte skulle uppstå om den nuvarande treåriga giltighetstiden för justeringen förlängs, dels därför att mätning med målkärl i detaljhandeln vanligen inte kan göras med någon större noggrannhet och dels därför att målkärl används i ganska ringa utsträckning.

Inkomsten av justeringsverksamheten, som justerarna inlevererar till MJV och som tillgodoförs riksstaten, avses täcka de utgifter som är förknippade med verksamheten.

Kostnaderna för justering av mätningsredskap täcks nu av avgifter. Våginsektionen är däremot avgiftsfri och täcks av överskott på justeringsverksamheten. I nedanstående uppställning redovisas MJV:s intäkter av justering av redskap under kalenderåren 1959 och 1960 samt budgetåren 1968/69 och 1969/70. Till följd av omläggning av MJV:s redovisningssystem kan någon uppdelning av intäkterna inte göras för de redovisade budgetåren.

(1 000 kr.)

	1959	1960	1968/69	1969/70
Justering vid MJV, därav	203	220	273	205
precisionsjustering	99	166		
bestämning av längd etc.	104	54		
Handelsjusteringen, därav	1 480	1 612	3 218	3 172
längdmått	18	23		
målkärl, mätning av torra varor	60	67		
vikter	147	145		
vågar	239	240		
mätapparater för vätskor t. ex. bensin	959	1 062		
märkning (förvar. o. transp.)	57	75		
	1 683	1 832	3 491	3 377

3.1.5 Förslagets författningstekniska utformning

De grundläggande bestämmelserna om mått och vikt i yrkesmässig handel föreslås samlade i en lag med föreskrifter om varukontroll och tillsyn samt straffbestämmelser. De allmänna villkoren för justeringen och bestämmelser om justeringsmyndighet föreslås utfärdade i administrativ ordning. För att få en smidig anpassning till den tekniska utvecklingen på mått- och viktområdet anser UME att de närmare bestämmelserna om redskapens konstruktion bör meddelas av justeringsmyndigheten. Erfarenheten av nuvarande ordning visar enligt UME att sådana detaljföreskrifter med hänsyn till den snabba utvecklingen inte lämpligen bör ges i författningsform. UME påpekar att justeringsmyndigheten redan nu bestämmer justeringsvillkoren för en stor grupp mätningsredskap, nämligen för de s. k. särskilda redskapen enligt gällande justeringskungörelse.

Som tidigare nämnts (se under 3.1.3) föreslås beträffande mätning i offentlig verksamhet att bestämmelser om kontroll av mätningsredskap tas in i författningar som reglerar verksamheten i övrigt.

3.1.6 Förslaget i internationellt sammanhang

3.1.6.1 SI-systemet

I betänkandet (1965: 5) Måttenheter föreslog UME att bestämmelser skulle införas i svensk lagstiftning också om andra enheter i det internationella enhetssystemet SI än metern och kilogrammet. UME framhöll

att även om Sveriges medverkan i det internationella arbetet på mått- och viktområdet gjorde det naturligt att Sverige anslöt sig till SI, detta i och för sig inte innebar att särskild lagstiftning behövde genomföras. Den pågående utvecklingen i praktiken mot genomförande av SI på olika områden kunde väntas fortsätta utan lagstiftningens medverkan. Men då redan två av grundenheterna i systemet, metern och kilogrammet, var lagfästa, tedde det sig inkonsekvent att inte övriga enheter reglerades på samma sätt. Behov av justering av redskap som var indelade i andra SI-enheter torde komma att finnas även i fortsättningen. Andra skäl för lagstiftning åberopades också, bl. a. att statens provningsanstalt i sin provningsverksamhet använde samtliga enheter i SI och att det fanns bestämmelser om måttenheter i åtskilliga författningar utan att enhetens storlek angivits. Utredningen hade utarbetat ett förslag till förordning om måttenheter, i vilken systemets grundenheter för mätning angavs. Innebörden av grundenheterna skulle enligt förslaget fastställas av Kungl. Maj:t i överensstämmelse med de definitioner som antas av Allmänna konferensen för mått och vikt. Samtidigt föreslogs vissa ändringar i lagen (1934: 162) om mått och vikt. Betänkandet har inte föranlett lagstiftning.

I betänkandet (SOU 1971: 18) Mått och vikt vidhåller UME sin uppfattning att Sveriges principiella anslutning till SI bör komma till uttryck i lagstiftningen men föreslår att detta sker genom bestämmelser utfärdade av Kungl. Maj:t. I ett av UME upprättat förslag till justeringskungörelse föreslås sålunda att mättnings- och vägningsredskap för att kunna justeras skall vara inrättade efter enheter som ingår i det av Allmänna konferensen för mått och vikt antagna internationella enhetssystemet.

3.1.6.2 Övrigt internationellt samarbete

Den av UME föreslagna mått- och viktkontrollen är av väsentligt mindre omfattning än vad som gäller i de flesta europeiska länder. UME har undersökt om förslagen är förenliga med Sveriges åtaganden i internationella organisationer. Av intresse i sammanhanget är främst Sveriges medlemskap i organisationen för legal metrologi — OIML — och samarbetet mellan de nordiska länderna. Som tidigare nämnts arbetar OIML för enhetliga regler inom medlemsstaterna i fråga om de redskap som omfattas av de olika staternas justeringsområden, bl. a. för att underlätta handeln med mättningsredskap mellan länderna. OIML:s mål kan sägas vara att på det område, inom vilket resp. medlemsland upprätthåller justeringsplikt, söka uppnå en viss samordning av det materiella innehållet i lagstiftningen genom rekommendationer om hur reglerna bör utformas. Omfattningen av området för justeringsplikt enligt en ny lagstiftning kan därför ett medlemsland bestämma utan att ta hänsyn till beslut av OIML. — Det nordiska ekonomis-

ka samarbetet har ännu inte lett till konkreta uttryck på mått- och viktlagstiftningens område. I Norge står man inför en revision av den gällande lagstiftningen. Enligt UME:s uppfattning torde sålunda internationella överenskommelser inte hindra ett genomförande av förslagen. Ingenting tyder i övrigt på att UME:s förslag skulle vara till olägenhet för enskilda länder eller det fortsatta nordiska samarbetet.

3.2 Remissyttrandena

Flertalet remissinstanser delar UME:s uppfattning att LMV inte längre fyller den funktion som avsågs när lagen kom till. Avvikande mening har *Skånes handelskammare m. fl.*, som vänder sig mot utredningens uppfattning att ändrade distributions- och konsumtionsvanor och strukturomvandlingen inom detaljhandeln radikalt ändrat förutsättningarna för lagstiftningen på detta område. Hur samhällsförhållandena än skiftat, är enligt remissinstansernas övertygelse de centrala problemställningarna alltjämt desamma. Liknande synpunkter framförs av *Norrbottens och Västerbottens läns handelskammiare, SHIO, SR* och *Sveriges köpmannaförbund*. Förbundet framhåller dessutom, att flexibiliteten inom detaljhandeln medför en successiv anpassning efter konsumenternas önskemål. Även om den nuvarande lagstiftningen inte är helt modern, fungerar de mät- och vägningsmetoder som finns i dag på ett godtagbart sätt.

MJV riktar kritik mot att förslaget till lag om mått och vikt inte omfattar mätning av längd och yta. *MJV* anser att tillsynen i detaljhandeln bör inbegripa också sådan mätning, i första hand genom stickprovskontroll. I fråga om längdmätning som sker i köparens närvaro framhåller verket att, även om det varusortiment som längdmäts värdemässigt kan vara av obetydligt omfång jämfört med de varor som underkastas volym- och viktbestämning, en felmätning kan ha till följd att hela den inköpta varan blir obrukbar. *Föreningen Statens justerare av mått och vikt* och *SR* förordar att obligatorisk justering bibehålls för längdmättningsredskap.

3.2.1 Kvantitetskontroll inom detaljhandeln

UME:s förslag att i en kommande lagstiftning lägga tonvikten på konsumentskyddet har med några undantag allmänt vunnit anslutning. Man anser att förslaget ger ett väsentligt bättre skydd för konsumenterna än den nuvarande lagstiftningen med hänsyn till de förändringar av konsumentvanorna och den strukturomvandling av detaljhandeln som ägt rum.

Negativa till förslaget i denna del är *Skånes handelskammare m. fl.*, som anser att lagstiftningens huvuduppgift liksom hittills bör vara att skänka rättsskydd åt alla kategorier. Även om den statliga tillsynen innefattar konsumentpolitiska aspekter, måste den primära samhällsuppgiften

vara att upprätthålla det väsentliga för all köpenskap där det är fråga om kvantitetsbestämning, nämligen de fasta normer som våra mått och vikter utgör. Målsättningen för de statliga instanserna måste i främsta rummet vara att nå möjligast tillförlitliga underlag för vägningen. *Norrbottnens och Västerbottnens läns handelskammare* och *SHIO* uttrycker samma uppfattning.

Förslaget att kontrollera varuförpackningar genom stickprov av offentligt organ tillstyrks i princip eller lämnas utan erinran av så gott som alla remissinstanser. Man framhåller det värdefulla i att systemet är smidigt och efter hand kan koncentreras till områden där kontroll visar sig särskilt angelägen.

Några instanser, bl. a. *MJV* och *Ingenjörsvetenskapsakademien*, påtalar emellertid som en allvarlig brist att utredningen inte närmare preciserat omfattningen av och kostnaderna för stickprovskontrollen. *MJV* anser att utredningens förslag skulle varit mera välgrundat om det baserats på åtminstone en begränsad undersökning av i vad mån färdigförpackade varor till sin mängd inte överensstämmer med åsatt mängdmärkning, kombinerad med en undersökning av hur stor del av dagligvarorna som mängdbestäms med justerade redskap. Också *Ingenjörsvetenskapsakademien* efterlyser en närmare diskussion av omfattningen och utförandet av stickprovskontrollen, t. ex. något om formerna och regler för urval. Även om kontrollen av lagens efterlevnad hänskjuts till det föreslagna konsumentverket torde stickprovskontroll kräva stora resurser, speciellt utbildad personal och inte minst ett mycket ingående samarbete med berörda tillverkare, grossister och detaljister, så att stickprovskontrollen kan genomföras på ett för alla parter acceptabelt sätt. Kostnaden för kontrollen bör stå i proportion till konstaterade risker för brott mot lagen och den skada sådana överträdelser vållar konsumenterna.

Föreningen Statens justerare av mått och vikt föreslår att stickprovskontrollen utövas huvudsakligen i tillverknings- och importleden. Även *SACO* och *Svenska teknologföreningen* påpekar att stickprovskontrollen bör göras så nära tillverkningsledet som möjligt. En stickprovskontroll i detaljhandelsledet är onödigt kostnadskrävande, eftersom den för att bli statistiskt relevant måste innefatta en geografiskt och tidsmässigt utspridd provtagning.

Kostnadsfrågan uppmärksammas också av bl. a. *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges köpmannaförbund* och *Skånes handelskammare m. fl.* Grossistförbundet ställer frågan vem som skall stå för de olika kostnader som uppkommer vid brytning av förpackningar m. m. och påpekar att kostnadsfaktorn borde vara viktig vid en avvägning mellan olika möjligheter att få en lagstiftning som är anpassad till den tekniska utvecklingen. *Sveriges köpmannaförbund* understryker vikten av att medel ställs till förfogande så att stickprovskontroll kan utformas på sådant sätt att detaljhandelsledet och andra led inte i onödan blir störda i den

dagliga verksamheten. Skånes handelskammare m. fl. framför liknande synpunkter som de förstnämnda instanserna och finner det tveksamt om de resultat man kan vänta av kontrollen står i rimlig proportion till den nya organisation som måste byggas upp.

Frågan om obligatorisk märkning även av andra konsumentförpackningar än färdigförpackade livsmedel berörs i några remissvar. *Konsumentinstitutet* är ense med UME om att mängdmärkning bör åstadkommas på frivillig väg och framhåller att ett stort antal förpackningar utanför livsmedelsområdet redan nu är försedda med mängduppgift. Genom överenskommelser inom berörda branscher eller genom utökad varudeklarationsverksamhet torde efter konsumentönskemål denna märkning komma att få en allt större omfattning. *KO* delar inte UME:s uppfattning och påpekar att det främst inom det kemisk-tekniska området finns ett behov av obligatoriska märkningsföreskrifter. Den av UME anvisade förhandlingsvägen kan inte väntas ge tillräckliga resultat inom rimlig tid. En obligatorisk märkningsskyldighet bör kunna leda till enhetligare förpackningar. Kontroll av märkningen kan ske genom stickprovsvisa undersökningar av samma slag som UME föreslagit. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* och *Husmodersförbundet Hem och Samhälle* anför liknande synpunkter. Även *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Stockholms universitet* förordar obligatorisk mängdmärkning även av varuförpackning som inte innehåller livsmedel. *Ingenjörsvetenskapsakademien* framhåller vikten av att förpackningarna obligatoriskt märks med tillverkningsdatum och kontrollkod eller liknande, så att felaktigheter som upptäcks vid kontroll kan följas bakåt i tillverkningskedjan och rättas till.

I några remissyttranden föreslås att redskapen i förpackningsledet skall vara underkastade obligatorisk justering. *Statens provningsanstalt* anser att producenterna för att uppnå korrekta mätresultat måste ha sina redskap under kontinuerlig översyn och kontroll och även svara för de därmed förenade kostnaderna. Ett slopande av den obligatoriska redskapskontrollen skulle därför innebära risk för olika kvalitetsnivåer mellan företagen i mätningshänseende. Kostnaderna för justering inom tillverkningsledet bedöms som låga, sannolikt mindre än 0,01 % av de mängdbestämda varornas försäljningsvärde. Provningsanstalten föreslår därför justeringsplikt på områden där allmänheten är berörd. En rationalisering av tillsynen skulle kunna uppnås genom att i vissa fall införa en auktoriserad kontroll inom företagen själva. I företag som har från produktionsavdelningarna fristående kontrollavdelningar — vilket vanligen är fallet hos producenter med stor serietillverkning — skulle kontrollavdelningarna kunna få en form av auktorisation. De skulle därvid själva få ombesörja kontrollen under viss övervakning under förutsättning att kontrollverksamheten uppfyller vissa minimikrav. En sådan anordning skulle få till följd att stickprovskontrollen i första hand kan in-

riktas på produkter som ej är underkastade en auktoriserad kontroll i tillverkningsledet.

SHIO påpekar att, om man som UME vill sätta konsumentskyddet i främsta rummet, det hade varit konsekvent att låta även mätinstrumenten i tidigare led än konsumentledet bli föremål för obligatorisk kontroll.

Skånes handelskammare m. fl. förordar att justeringsplikten utvidgas till att omfatta alla automatiska vägningsinstrument som används vid förpackning av livsmedel avsedda för försäljning i butikshandeln. Våginспекtionen bör intensifieras. Befogenhet bör ges i lag för statens justerare att utöva tillsyn över apparaturen och kontroll över att därmed förenad vikt- och prismärkning fungerar tillfredsställande. UME:s påstående att en sådan kontroll skulle hindra rationaliseringssträvandena inom industrin saknar enligt remissinstansernas mening fog. Även *Västerbottens och Norrbottens läns handelskammare* och *SR* anför liknande synpunkter.

Också *Sveriges köpmannaförbund*, *föreståndaren för MJV:s avdelning för mått och vikt* samt *Föreningen Statens justerare av mått och vikt* förordar obligatorisk justering eller godkännande av mätredskap i tillverkningsledet. Sistnämnda förening anser att justerade kontrollredskap skall finnas i alla lokaler där mätning görs i förpackningar.

MJV anser det inte nödvändigt att fordra att justerad utrustning skall användas för masspaketering om man samtidigt tillåter paketering utan mängdbestämmning i vanlig bemärkelse och tillåter försäljning av varor som förpackats i utlandet. En frivillig justering eller annan kontroll av justeringsmyndigheten bör däremot kunna ge förpackningsföretagen en information om kvaliteten hos den paketeringsutrustning som man använder eller avser att anskaffa.

Ingenjörsvetenskapsakademien anser att stickprovskontroll jämte konkurrens inom de olika leden i varuhanteringen och handeln samt den skadliga publicitet som kan förväntas om systematiska fel i förpackningsmängden upptäcks bör vara ett tillräckligt starkt motiv för de flesta tillverkare att även i förebyggande syfte upprätthålla tillräckliga kvalitetsfordringar och system för intern kvalitetskontroll.

När det gäller frågan, vilken myndighet som skall leda stickprovskontrollen, anser flera instanser, bl. a. *statskontoret* och *SPK*, att stickprovskontrollen lämpligen bör handhas av det konsumentverk som kan komma att inrättas.

Konsumentinstitutet finner det tveksamt om ett blivande konsumentverk är den lämpligaste myndigheten för stickprovskontrollen. För denna behövs instanser som planerar undersökningarna, samlar in prover, utför vikt- och volymbestämmningar, bearbetar och utvärderar resultaten samt föranstaltar om eventuella åtgärder. Dessa funktioner kan åvila en eller flera myndigheter. Regionala och lokala instanser

fordras för insamlingen av proverna och — då det är fråga om färskvaror — också för vikt- och volymbestämningarna. Det nya livsmedelsverket kommer att behöva utöva en omfattande stickprovskontroll för att kontrollera riktigheten av obligatoriska uppgifter på livsmedelsförpackningar. Till verket skall vara knutet lokala och regionala instanser. Man bör därför enligt institutets mening överväga om inte stickprovskontrollen av färdigförpackade livsmedels nettomängd kan handhas av livsmedelsverket. I fråga om färdigförpackade varor utanför livsmedelsområdet syns SPK lämpligen helt eller delvis kunna utöva funktionerna vid en stickprovskontroll. Nämnden har en kontrollerande verksamhet och en regional utbyggnad i priskontoren vid länsstyrelserna.

Också *länsstyrelsen i Uppsala län* finner det mindre lämpligt att kontrolluppgiften anförtros ett blivande konsumentverk och ifrågasätter om den inte bör knytas till SPK.

Några remissorgan, bl. a. *statens jordbruksnämnd* och *KO*, förordar att livsmedelsförpackningar kontrolleras av livsmedelsverket och att övriga förpackade varor kontrolleras av konsumentverket.

Förslaget att justerade kundvågar skall finnas i livsmedelsbutikerna för konsumentens kontroll av förpackningar och andra uppvägdade varor möter i allmänhet ingen erinran från remissinstansernas sida. *Sveriges köpmannaförbund* ser tillhandahållandet av kundvågar som ett önskvärt led i den kundservice som detaljhandeln vill upprätthålla.

Kommerskollegium och *länsstyrelsen i Hallands län* anser att kundvågarna torde bli av relativt begränsat värde från konsumentsynpunkt. Också *SPK* ställer sig tveksam till effekten av en sådan anordning och tror att denna kontrollmöjlighet av bl. a. psykologiska skäl inte kommer att bli utnyttjad i den omfattning utredningen väntat. Nämnden ifrågasätter om inte systemet först borde prövas i mindre skala, t. ex. på några få utvalda orter, innan det genomförs över hela landet.

Flera remissinstanser understryker *UME:s* uttalande att undantag från skyldighet att hålla kundvåg bör kunna göras i mindre butiker där utrymme saknas och där kunderna lätt kan använda samma våg som butikspersonalen samt i kiosker.

Skånes handelskammare m. fl. föreslår att lagtexten utformas så att den mindre detaljhandeln undantas från skyldigheten att hålla särskild våg.

Husmodersförbundet Hem och Samhälle anser att kundvågar skall finnas inte bara i större butiker och snabbköp utan i alla livsmedelsbutiker. Många kunder kan finna det besvärande att behöva begära hos expediten att få väga varan. Att kunden skulle kontrollväga på en våg som är uppställd vid kassan förefaller förbundet helt orealistiskt, då det oftast fördröjer andra konsument.

Svenska mejeriernas riksförening anser begränsningen till livsmedel vara väl snäv. I princip borde samma fordringar på viktkontroll gälla alla konsumentförpackade varor. Föreningen framhåller att stora krav ställs på information till konsumenterna och bedömningen av vikt- och volymangivelserna på resp. förpackningar. Det är enligt föreningens mening angeläget att myndigheterna i samråd med bl. a. livsmedelsindustrin i tillämpningsanvisningar fastställer fordringarna rörande vikt- och volymangivelser, vikttoleranser m. m.

Även *Skånes handelskammare m. fl.* fäster uppmärksamheten på att vägningen lätt kan te sig missvisande för konsumenten till följd av svårigheten att bestämma taran och påpekar att det också kan ifrågasättas om allmänheten kan använda apparaturen utan hjälp.

Remissinstanserna tillstyrker eller lämnar utan erinran förslaget att redskap som används för mätning i köparens närvaro liksom nu skall vara justerade.

3.2.2 Kvantitetskontroll inom andra områden än detaljhandeln

Förslaget att begränsa den obligatoriska justeringsplikten till områden där särskilt skydd kan behövas tillstyrks eller lämnas utan erinran av de flesta remissinstanserna. I flera yttranden framhålls att onödig reglering och kontroll på området bör slopas.

Ingenjörsvetenskapsakademien framhåller vikten av att sådana förutsättningar skapas i vårt land att riktiga mätresultat om möjligt uppnås på alla områden såväl inom handel som teknisk verksamhet. I likhet med UME anser akademien att detta kan uppnås genom ökad information och frivilliga åtaganden av berörda parter. Betydelsen av konkreta mätningar och rättvisande instrument skall därför normalt inte behöva inskräpas i form av lagstiftning och justeringsplikt med straffbestämmelser.

Länssstyrelsen i Östergötlands län ifrågasätter om inte också anspråk på kontroll över kvantitetsbestämningar från andra parter än konsumenterna bör tillgodoses.

Vissa instanser avstyrker att justeringsplikten begränsas. *Skånes handelskammare m. fl.* anser sålunda att kontrollsystemet liksom hittills väsentligen bör vara preventivt och framför allt ta sikte på de använda vägningsredskapen. Behovet av justering är fortfarande framträdande, t. ex. inom jordbruksområdet, där leveranser av många produkter betalas efter mottagen vikt, och inom sjöfartsområdet, där vid bulklaster konossementets rättsverkningar för det mesta regleras efter utlossad vikt och där vägningsredskapen enligt internationell kutym skall vara godkända av offentlig myndighet för att vägningen skall äga vitsord. Även för de offentliga stadsvågarna, påpekas det, är justeringen väsentlig. *Föreningen Statens justerare av mått och vikt* och *SR* finner det vara av största vikt att samtliga mätningsredskap är godkända av

justeringsmyndigheten. Även *SHIO* anser att justeringsplikten skall ha samma omfattning som f. n. *Föreståndaren för MJV:s avdelning för mått och vikt* anser att man i princip bör behålla justeringsplikten men ge justeringsmyndigheten befogenhet att successivt avveckla justeringen på de områden där den eventuellt visar sig överflödigt.

Utredningens förslag att justering av redskap som används i handeln mellan näringsidkare skall vara frivillig — vilket innebär att justeringsplikten upphävs — tillstyrks eller lämnas utan erinran av mer än två tredjedelar av remissinstanserna, bl. a. av *Sveriges grossistförbund* och *KF*.

SAF m. fl. uppger att man inom bl. a. verkstadsindustrin, den kemisk-tekniska industrin och livsmedelsindustrin anser att frågan om justeringspliktens slopande i handeln mellan näringsidkare inte har någon större praktisk betydelse och att man inte motsätter sig förslaget. Inte heller från gruvindustrin har några erinringar framförts. Organisationerna har för egen del ingen erinran mot förslaget.

I flera yttranden framhålls att den frivilliga justeringen kan väntas få betydande omfattning och att tillräckliga resurser för detta måste finnas. *MJV* betonar sålunda att en förutsättning för att en frivillig justering skall fungera är att den kan ske snabbt och smidigt. Framför allt fordras en bättre utrustning än nu för den ekonomiskt betydelsefulla kontrollen av mycket stora vågar och volymmätare (genomströmningsmätare). *Skogsstyrelsen* finner det angeläget att möjligheter till justering erbjuds särskilt i fråga om kontrollredskap för mätningsapparatur vid vederlagsmätning. Även *Sveriges grossistförbund* och *Svenska mejeriernas riksförening* framhåller vikten av adekvata resurser.

Vissa särskilda synpunkter framförs i detta sammanhang. *MJV* anser att det vid lagens utformning måste markeras att det hör till god affärssed att alltid använda justerade redskap. *UME:s* förslag ger möjligheter till val av de sätt att mängdbestämma och av de noggrannhetskrav som kan anses lämpliga för olika transaktioner. Det synes verket också vara rimligt att inte kriminalisera att två företag av fri vilja i sina mellanhavanden använder mängdbestämningsredskap som inte justerats. Även om det fulla värdet vid användandet av justerade redskap kommer fram först när mätningen sker i båda parternas närvaro, vilket vanligen inte är fallet vid handel mellan rörelseidkare, förutsätter dock en felbestämning vid användningen av justerade redskap att dessa medvetet eller av oaktsamhet användes på felaktigt sätt. Enligt *MJV* ger *UME:s* författningsförslag inte intryck av att *UME* ansett den frivilliga justeringen vara värdefull. Verket anser det värt att pröva en sådan utformning av regeln att det åtminstone i ett övergångsskede skall fordras någon form av överenskommelse för att man inte skall behöva använda sig av s. k. industrijustering.

Ingenjörsvetenskapsakademien anser att information och upplysning

från ett offentligt organ med ansvar för kalibrerings- och justeringsverksamheten bör leda till att det blir förenligt med god affärssed att endast använda mätredskap vilka kontrolleras regelbundet av offentlig myndighet eller annat auktoriserat organ.

Sveriges slakteriförbund ställer sig tveksamt till förslaget och anser att lagen borde ge möjlighet att införa obligatorisk justering. Förbundet bedömer det som sannolikt att avnämare av vågar kommer att kräva av leverantörerna att de vågar som installeras skall vara justerade av statlig myndighet.

Flera remissinstanser avstyrker förslaget om frivillig justering, däribland *kommerskollegium*, *Föreningen Statens justerare av mått och vikt* och *SR*, vilka som skäl för sitt ställningstagande åberopar att parterna vid en affärstransaktion inte alltid är jämspelta och att branschorganisationer och liknande inte alltid har möjlighet att ta till vara den enskilde medlemmens rätt. Dessa instanser, liksom även *Skånes handelskammare m. fl.*, befarar dessutom att möjligheterna till frivillig justering inte kommer att utnyttjas i tillräcklig utsträckning och att detta kan medföra risk för undermåliga och efter hand allt sämre redskap. Man pekar även på olägenheter som kan uppkomma för näringsidkarna på det praktiska planet, som bevissvårigheter vid tvist om varas mängd, bristande kontrollresurser hos den ena parten i ett affärsförhållande och problem i den internationella handeln.

Förslaget avstyrks även av *Västerbottens och Norrbottens läns handelskammare*. *SAF m. fl.* och *Sveriges mekanförbund* framhåller att företag, som tillverkar vågar och andra mätinstrument, anser att obligatorisk justering bör behållas.

SHIO utgår ifrån att den frivilliga kontrollen kommer att bli omfattande och anser att man därför inte har något att vinna på att undanta näringsidkarens mätinstrument från den obligatoriska kontroll som nu finns.

UME:s uppfattning att den nuvarande föreskriften om redskapskontroll vid mätning för bestämmande av arbetstagarers lön är föråldrad har inte mött någon gensaga vid remissbehandlingen. Förslaget att slopa bestämmelsen härom har inte föranlett några kommentarer.

Så gott som alla remissinstanser godtar förslaget att redskap som används för mätning vid tjänster inte skall vara underkastade justeringsplikt. *MJV* tillstyrker emellertid att mätning på detta område undantas endast under förutsättning att justeringsmyndigheten får i uppdrag att noga följa utvecklingen. *Föreningen Statens justerare av mått och vikt* och *SR* avstyrker förslaget.

Med få undantag godtas UME:s förslag att justeringsföreskrifter vid mätning i offentlig verksamhet inte skall ingå i lagen om mått och vikt utan införas i de särskilda författningar eller anvisningar som reglerar verksamheten i andra hänseenden. I några

yttranden betonas lämpligheten av att sådana föreskrifter utarbetas i samråd med kontrollmyndigheten.

Behovet av föreskrifter på särskilda områden berörs av några myndigheter. Enligt *luftfartsverket* finns inom luftfarten behov av justerade redskap på flera områden. I vissa fall motiveras justeringen inte av ekonomiska skäl utan av säkerhetskrav. Som regel föreligger inte något behov att reglera justeringsplikten i lag. På ett område — i fråga om tankningsanläggningar och tankfordon för flygdrivmedel — kan det enligt verkets mening komma på ett ut om bestämmelserna skrivs in i lag eller utfärdas av verket.

Lantmäteristyrelsen påpekar att en stor del av lantmäteriväsendets resurser tas i anspråk för mätningsteknisk verksamhet vid kartframställning m. m. Verksamheten regleras i väsentliga delar av bestämmelser som måste betecknas som föråldrade. Utarbetande av nya mätningföreskrifter pågår emellertid sedan några år inom styrelsen.

Förslaget om mätning i offentlig verksamhet avstyrks av *Föreningen Statens justerare av mått och vikt*, *SR* och *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Stockholms universitet*. Föreningen Statens justerare av mått och vikt anser det vara riktigare att införa föreskrifter om mätning för bestämmande av tull, skatt samt porto- och fraktavgifter i lagen om mått och vikt. Mätning för bestämmande av fraktavgifter är en värdemässigt mycket stor hantering, som ombesörjs av såväl statliga som privata företag. Föreningen finner det väsentligt att samma bestämmelser gäller för alla. Enligt justerarnas erfarenhet används inte sällan undermåliga redskap i detta sammanhang och intresset för justering är ringa. Att frivillig justering skulle kunna helt eller delvis ersätta den obligatoriska finner föreningen verklighetsfrämmande. *SR* framför liknande synpunkter. Även fakulteten är av uppfattningen att kontrollen över mätning i offentlig verksamhet bör ingå i den föreslagna nya lagen men med möjligheter att bevilja undantag i fall där likvärdiga föreskrifter för justeringsverksamheten utarbetats.

Förslaget att avskaffa det nuvarande märkningsförfarandet beträffande förvarings- och transportredskap och låta redskapen följa samma regler som övriga volymmättningsredskap har vid remissbehandlingen mött erinran endast hos *Föreningen Statens justerare av mått och vikt* samt *SR*, vilka visserligen anser att märkningsförfarandet kan avskaffas men förordar att samtliga volymmättningsredskap underkastas justeringsplikt.

De hörda remissinstanserna ställer sig i allmänhet inte avvisande till att gas-, vatten- och elmätare, taxametrar och telemätare även i framtiden skall vara undantagna från obligatorisk kontroll. Flera instanser ansluter sig dock till *UME:s* tanke att man bör överväga att införa någon kontroll i form av stickprov eller annan tillsyn för dessa mätare.

Önskvärdheten av en mer ingående kontroll för samtliga slag av mätare påpekas av bl. a. *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Stockholms universitet och länsstyrelsen i Hallands län.*

MJV kritiserar att någon uppfattning om mätredskapens kvalitet vid el-, vatten- och gasmätning — som hör till de för allmänheten ekonomiskt betydelsefulla delarna av mättekniken — inte redovisas. Verket förutsätter emellertid att justeringsmyndigheten ges möjlighet att studera de verkliga förhållandena så att nödvändiga åtgärder kan sättas in.

Också *KO* anser att en mer ingående analys av kontrollbehovet bör företas. *KO* crinrar om att det inom elsektorn finns ett betydande antal privatägda företag som betjänar enskilda konsumenter. Inte bara beträffande dessa utan också i fråga om statliga och kommunala företag bör kontroll genom en fristående statlig myndighet kunna skapa bättre garantier än f. n. för att konsumenten inte drabbas av oriktiga debiteringar.

Statens provningsanstalt förordar en offentlig kontroll för elmätare och framhåller att, även om standarden på dessa mätare vanligen är god är situationen otillfredsställande. En tillsyn till rimlig kostnad kan åstadkommas, om kontrollen inriktas på mätare där distributörens egen kontroll är bristfällig, medan redan befintlig godtagbar kontroll auktoriseras. Också elenergens kvalitet och tillförlitligheten i elförsörjningen bör beaktas.

Svenska elverksföreningen instämmer med *UME* i att en obligatorisk kontroll av elmätare inte skulle medföra fördelar för konsumenterna som motsvarar kostnaderna. Felvisningarna är i det helt dominerande antalet fall obetydliga och sker till abonnentens "fördel", eftersom mätaren av tekniska skäl med tiden tenderar att gå långsammare.

Rörledningsfirmornas riksorganisation konstaterar att kontrollbehovet beträffande gas- och vattenmätare måste minska ytterligare genom införande av förenklade taxebestämmelser och genom den tekniska utvecklingen, som medför en förbättrad automatik och ökad säkerhet i beräkningen av förbrukad mängd.

Svenska gasverksföreningen understryker *UME*:s uttalande att mätning av gas hos konsumenterna kommer att få allt mindre betydelse genom att debiteringen tenderar att i ökad omfattning läggas på grundavgiften.

SACO och *Svenska teknologföreningen* kritiserar utvecklingen inom taxesättningen. Vid övergången från individuell till kollektiv mätning har det visat sig att förbrukningen av vatten och el blivit mycket större än beräknat. Med hänsyn till att miljöresurser och andra naturresurser på ett alltmer oroande sätt behöver tas i anspråk för framställning av färskvatten och energi anser remissinstanserna att det är viktigt att förbrukningen inte övergår i slöseri genom att prisets ransone-

rande funktion sätts ur spel. Vatten- och energiproduktion anstränger dessutom också kapital- och arbetskraftsresurser. Utvecklingen bör därför gå i motsatt riktning mot den som UME gör sig till tolk för. Vatten- och energimätare bör placeras så nära konsumenten som möjligt. Organisationerna har inte något att invända mot UME:s förslag att tillsyn kan ske genom stickprov och att detta kan genomföras utan lagstiftning. Någon form av auktorisation av tillverkare eller distributör är även tänkbar.

Husmodersförbundet Hem och Samhälle förordar att taxametrar underkastas kontroll genom bestämmelser i lag.

3.2.3 Justering och efterföljande kontroll av redskap

MJV framför vissa synpunkter på innebörden av justeringsbegreppet och framhåller att tekniskt komplicerade konstruktioner används vid t. ex. vägning för att tillfredsställa andra krav än noggrannhetskravet. Om justeringen skall inskränka sig till i huvudsak en kontroll av redskapens avläsbarhet och rättvisande vid justeringstillfället, är justeringen enkel att utföra. Om man däremot fordrar att justeringsmyndigheten skall bedöma tillförlitligheten hos elektroniska komponenter och att en elektronisk konstruktion stämmer överens med ett medgivande till justering, blir justeringen i praktiken omöjlig att genomföra. Verket hävdar att begreppet justering skall innebära en bedömning utöver om redskapet vid kontrollstillfället är rättvisande inom tillåtna gränser, främst att redskapet utan några korrigeringar kan förväntas fungera tillfredsställande under en lämplig justeringsperiod. Med denna definition kan justeringen bli omöjlig att tillämpa på en del f. ö. rationella vägningsredskap som bandvågar och vissa paketeringsvågar. Justeringsmyndigheten bör emellertid kunna stå till tjänst med annan metrologisk undersökning än formell justering.

Remissinstanserna har allmänt godtagit UME:s förslag om efterföljande kontroll av de vågar, vikter och målkärl som är underkastade obligatorisk justering.

Förslaget att avskaffa våginspektionen har mött erinran från *Skånes handelskammare m. fl.*, som anser att inspektionen i stället bör intensifieras.

Föreningen Statens justerare av mått och vikt och *SR* finner det väl motiverat att förvarings- och transportredskap omjusteras.

Mot förslaget att giltighetstiden för omjustering av målkärl förlängs har inte gjorts några invändningar.

3.2.4 Förslagets författningstekniska utformning

Lagförslagets karaktär av ramlagstiftning med befogenhet för justeringsmyndigheten att utfärda närmare bestämmelser om redskapens noggrannhet och utförande finner *KF* medföra flera fördelar genom att

lagen blir lättillämpad och tillräckligt elastisk för framtida behov. *Skånes handelskammare m. fl.* anser däremot att området för justeringsplikten liksom hittills bör slås fast i lag.

3.2.5 Förslaget i internationellt sammanhang

3.2.5.1 SI-systemet

Vissa remissinstanser uttalar att Sverige officiellt bör ansluta sig till SI-systemet och att anslutningen bör få en författningsmässig förankring på det sätt UME föreslagit. Några instanser anser emellertid att erkännandet av SI som officiellt måttssystem bör ske i form av definitioner i en lag. Sålunda framhåller *MJV* att — trots att det i fråga om måttenheter finns en väl utvecklad standard, både svensk och internationell — det fortfarande i viss omfattning används engelska och amerikanska måttssystem i Sverige. En lagstiftning skulle påskynda övergången till SI-enheter. *MJV* anser därför att det hade varit värdefullt om UME hade tagit upp sina förslag till författningar om måttenheter i betänkandet (SOU 1965: 5) Måttenheter till förnyad diskussion i relation till de senaste författningsförslagen. Nämnda betänkande bör enligt *MJV*:s mening tas upp till prövning i samband med behandlingen av en ny lag om mått och vikt. Liknande synpunkter anförs av *Vetenskapsakademien* och *tekniska fakulteterna vid tekniska högskolan och Chalmers tekniska högskola*. Även *försvarets forskningsanstalt* anser att systemet bör ha sin plats i en lag och pekar bl. a. på betydelsen av att systemets ställning i förhållande till internationella konventioner fastläggs.

Statens provningsanstalt tycker att det bör framgå av lagtexten att SI-systemet skall användas för all mätning som utförs i offentlig verksamhet samt att systemet också skall användas i statliga och kommunala föreskrifter och rekommendationer.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anför att, om lagen kompletterades med föreskrift att vikt- och volymuppgift skall vara angiven i SI-enheter, man skulle få en garanti för att inte främmande och för konsumenten svårförståeliga enheter används.

Sveriges standardiseringskommission framhåller att de beslut om SI som fortlöpande fattas av Allmänna konferensen för mått och vikt ingår i svensk standard, som ständigt hålls aktuell i dessa avseenden. Enligt kommissionens mening skulle behandlingen av frågan om lagstiftning för mått och vikt underlättas om man tillämpade principen att referera till standard. Härigenom skulle i lagen begreppet stadgad måttenhet komma att företrädesvis avse sådan enhet som är svensk standard, fastställd av standardiseringskommissionen antingen på grundval av beslut av Allmänna konferensen för mått och vikt eller med internationell standard som grund.

Nordiska rådets svenska delegation erinrar om att besluten om införande av SI-systemet i de nordiska länderna enligt Nordiska rådets

rekommendation bör ske i nordiskt samråd och understryker vikten av att planläggningen av en lagstiftning sätts i gång snarast med sikte på ett förverkligande kring 1970-talets mitt.

3.2.5.2 Övrigt internationellt samarbete

UME:s uppfattning att Sveriges åtaganden i internationella sammanhang inte hindrar ett genomförande av förslaget till mått- och viktkontroll lämnas utan erinran vid remissbehandlingen. SR anser emellertid att förslaget stämmer mindre väl överens med de harmoniseringssträvanden som präglar det europeiska marknadssamarbetet. Flera organisationer, bl. a. *Sveriges köpmannaförbund* och *Föreningen Statens justerare av mått och vikt*, betonar angelägenheten av att förslagen står i linje med den internationella utvecklingen.

Betydelsen av ett nordiskt samarbete också i övrigt på mått- och viktlagstiftningens område framhålls av bl. a. *Ingenjörsvetenskapsakademien* och *tekniska fakulteten vid tekniska högskolan*.

4 Den framtida verksamheten på det metrologiska området

4.1 Utredningen

4.1.1 Samordning av den metrologiska verksamheten

Inledningsvis anför UME att behovet av allt finare mätinstrument och noggrannare mätmetoder kraftigt har ökat. I länder med avancerad industri måste finnas fysiska normaler som utgångspunkt för utvecklandet av nya mätmetoder och instrument. Det behövs också experter som kan utföra komplicerade provningar. I flera länder, t. ex. England, Frankrike, Schweiz, Tyskland och USA, har sådan verksamhet koncentrerats till särskilda statliga centralanstalter. Vid dessa anstalter bedrivs också ett betydande forskningsarbete, vilket anses vara en nödvändig förutsättning för att anstalterna skall hålla jämna steg med den snabba utvecklingen och vara rustade för att lösa viktiga uppgifter för landets industrier och forskning i sin helhet.

På UME:s uppdrag har inom Ingenjörsvetenskapsakademien utförts en undersökning av befintlig metrologisk utrustning, behovet av ytterligare sådan utrustning och av personal för dess användning (IVA-rapport 8, se betänkandet s. 65—68). I rapporten konstateras att det i stort sett finns resurser för kalibrering av mättningsredskap i Sverige. Kalibreringsverksamheten är emellertid splittrad på ett orationellt sätt. Det finns också behov av ytterligare kollektiva resurser. Flera institutioner har fört fram olika konkreta önskemål om förbättrade mättekniska metoder och utrustningar för reproduceringen av vissa fysikaliska storheter. I IVA-rapporten föreslås åtgärder för att samordna och centralisera verksamheten. Förutsättningarna för en nordisk samverkan på området anses också böra undersökas.

Med den utveckling som sker inom teknikens område anser även UME att en fortgående förstärkning av det allmännas resurser inom den fysikaliska mättekniken är oundgänglig. En förbättrad service åt näringslivet liksom på en rad andra områden som sjukvård, forskning och olika offentliga verksamheter bör vara till stor fördel. UME för dock inte nu fram några konkreta önskemål om utbyggnad av kalibreringsresurserna. Takten för en utbyggnad bör enligt UME bedömas på grundval av framställningar från berörda institutioner.

UME diskuterar tänkbara åtgärder och lägger fram förslag som syftar till att åstadkomma en rationellare ordning på kalibreringsområdet.

En effektivisering av den framtida metrologiska verksamheten kan, framhåller UME, åstadkommas på olika sätt. Ett sätt är att tillskapa en väl utrustad, central institution som kan handha all normalieverksamhet och bedriva mätteknisk forskning och provning. Ett annat sätt är att samordna den verksamhet på skilda mättekniska områden som redan pågår.

UME finner — i likhet med vad som framförts i IVA-rapporten — att det inte är nödvändigt för ett litet land som Sverige att skapa en central metrologisk anstalt liknande dem som finns på vissa håll i utlandet. För att komma till rätta med olägenheterna i den rådande institutionella splittringen föreslås därför att en samordning sker genom att dels justeringsväsendet förs till statens provningsanstalt, dels ett metrologiskt råd inrättas.

4.1.1.1 Justeringsväsendets överförande till statens provningsanstalt

Statens provningsanstalt är den ledande offentliga provningsinstitutionen i Sverige. Dess huvuduppgifter är att på uppdrag av myndigheter och enskilda göra provningar och undersökningar av material och konstruktioner samt att utföra besiktningar och kontrolluppdrag.

Vid en avdelning hos provningsanstalten förekommer viss mätungsverksamhet som är likartad med arbetsuppgifter inom avdelningen för mått och vikt hos MJV, dvs. kalibrering, normalieverksamhet, forskning och provning. Däremot utövar provningsanstalten ingen verksamhet som är helt jämförbar med den tillsyn som handhas av justeringsväsendet.

UME anför att ett samgående av avdelningen för mått och vikt hos MJV och provningsanstalten kan förutsättas verka stimulerande på verksamheten inom båda enheterna.

Ett genomförande av förslaget om ändrad lagstiftning om mått och vikt kommer att medföra bl. a. organisatoriska konsekvenser. UME:s synpunkter i detta hänseende framgår närmare av s. 61 i betänkandet. Den föreslagna omläggningen kommer enligt UME:s bedömande sannolikt att medföra någon minskning av justerarnas arbetsuppgifter. Justeringsmyndighetens verksamhet bör även i fortsättningen i princip vara

självfinansierande. I stort sett anser UME dock att samma personalstyrka som f. n. kommer att behövas. Det anses dock inte osannolikt att justerarpersonalen kan minskas något.

Frågan om justeringsväsendets organisation och lokalisering aktualiseras även i samband med den beslutade utflyttningen av MJV:s mynt- och medaljtillverkning till Eskilstuna (prop. 1971: 29, InU 1971: 15, rskr 1971: 196). UME framhåller att det administrativa sammanförandet av avdelningen för mått och vikt med statens provningsanstalt bör ske vid samma tidpunkt som utflyttningen av mynt- och medaljtillverkningen. Riksprototypen för kilogrammet, som nu förvaras hos MJV, bör enligt UME överföras till provningsanstalten.

Det av UME framlagda förslaget till rättslig reglering av mätning och vägning i form av en ramlagstiftning lägger åtskilliga nya befogenheter på justeringsmyndigheten, som innebär utvidgningar av dess arbetsuppgifter. Sålunda kommer en del av den beslutsverksamhet med föreskrifter om justeringen som nu sker på departementsplanet att förläggas till den centrala justeringsmyndigheten. Handläggningen av justeringsfrågor får därigenom en i viss mån annan karaktär än f. n. Bl. a. kan svårbedömda avvägningsfrågor av betydelse för allmänheten och näringslivet uppkomma. Vid dessa kan justeringsmyndigheten få beakta synpunkter som inte har omedelbar anknytning till myndighetens arbetsområde utan måste inhämtas från andra myndigheter och från företrädare för konsumenter, handel och industri. UME finner att justeringsmyndigheten bör ges möjlighet till kontinuerligt samråd med företrädare för samhällsintressen som berörs av myndighetens beslut. När det gäller avgörande av särskilda frågor, bl. a. giltighetstid för justering av vågar och vikter, fordringar för godkännande av mätningssredskap, justerbarhet hos redskap och medgivande av undantag från justeringsbestämmelserna, föreslår UME därför att företrädare för olika samhällsintressen knyts till den centrala justeringsmyndigheten. Ledamöterna bör utses av Kungl. Maj:t för viss tid och omfatta representanter för industri, handel och konsumenter.

4.1.1.2 Metrologiskt råd

En möjlighet att överbrygga den rådande splittringen på det metrologiska området är enligt UME att låta vissa metrologiska frågor beredas av särskilt sakkunniga. UME föreslår att ett metrologiskt råd med huvudsakligen rådgivande funktioner inrättas. Ett sådant råd skulle kunna verka för en samordning inom det mättekniska området och för en effektiv kontakt mellan olika nationella och internationella organ. Huvuduppgiften bör vara rådgivning, men rådet bör även kunna förmedla mättekniska uppdrag för olika praktiska behov och ge anvisningar om var reproducering av metrologiska enheter och kalibrering av mätredskap kan utföras. Som andra uppgifter för rådet nämner

UME att följa utvecklingen på det metrologiska området och samla och förmedla informationer om mättekniska resurser och specialkunskaper inte bara i Sverige utan även utomlands, bl. a. inom de internationella organen för mått och vikt i Paris. I rådets verksamhet skulle vidare ingå bl. a. att överföra definitioner och erfarenheter om måttenheter på svenska förhållanden. Som ett särskilt område där rådets medverkan skulle vara påkallad nämner UME tillämpningen och genomförandet av SI. Det metrologiska rådet bör handha definitionerna av enheterna och lämna förslag till fastställande och reproducering av sådana enheter.

I rådet bör finnas representanter för industri, näringsliv, mättekniska institutioner och laboratorier samt högskolor och universitet. Administrativt bör rådet knytas till det statliga organ som främst svarar för metrologiska frågor. Denna myndighet bör också utgöra rådets kansli. Det bör enligt UME:s mening ankomma på den myndighet som har att ansvara för handläggningen av metrologiska frågor att avge förslag hur rådet närmare skall organiseras.

4.1.1.3 Nordiskt samarbete

Metrologiska centralanstalter finns inte heller i de övriga nordiska länderna. UME anser det inte otänkbart att ett internordiskt samarbete i frågor som hänger samman med centralanstalternas verksamhet skulle medföra fördelar, t. ex. genom en fördelning mellan länderna av metrologisk verksamhet på vissa områden. Resurser som närmar sig de större ländernas skulle kanske därigenom kunna skapas.

Avslutningsvis crinrar UME om att 1969 års utredning (I 1970: 14) för samordnad forskning den 21 augusti 1970 till chefen för industridepartementet överlämnat betänkandet (Ds I 1970: 2) Samordnad teknisk forskning med bl. a. förslag om samordnande av resurserna för metrologin. I betänkandet föreslås åtgärder för att skapa en metrologisk verksamhet i Sverige. Verksamheten föreslås fördelad på olika organ, som skall utnyttja befintliga personella och materiella resurser. Vissa centrala funktioner skall utövas av ett mätcentrum, knutet till styrelsen för teknisk utveckling. I organisationen ingår ett antal riksmätplatser för olika måttenheter. Vid sidan härav föreslås att en nationalkommitté för metrologi inrättas för att fungera som ett rådgivande organ för mätcentrum. Kommittén skall ge råd i fråga om riksmätplatser, förändring av måttsystem, Sveriges representation och ståndpunkt vid internationella metrologiska konferenser, m. m. UME framhåller att dess förslag — utom såvitt gäller ledningen för den metrologiska verksamheten — i huvudsak stämmer överens med de förslag som framlagts av 1969 års utredning för samordnad forskning.

4.2 Remissyttrandena

Det föreslagna sammanförandet av justeringsväsendet med statens provningsanstalt tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna. Behovet av en samordning av de nuvarande institutionella resurserna vitsordas allmänt. Man anser att en lämplig kalibreringsverksamhet kan byggas upp med provningsanstalten som central förvaltningsmyndighet.

Förslaget att till justeringsmyndigheten knyta ett organ med företrädare för olika samhällsintressen har inte heller mött erinran. *Konsumentinstitutet* finner det värdefullt med ett sådant organ eftersom UME:s förslag i övrigt innebär förändringar som berör såväl producenter, distributörer som konsumenter.

UME:s förslag om inrättande av ett metrologiskt råd för samordning inom mättekniken och för internationella kontakter har i allmänhet godtagits av remissinstanserna. Vissa av de hörda myndigheterna och organisationerna anser emellertid att rådet bör kopplas samman med den nationalkommitté för metrologi som föreslagits av 1969 års utredning om samordnad forskning. Denna uppfattning har bl. a. *statens provningsanstalt*, *Svenska elektronikindustriföreningen* och *försvarets forskningsanstalt*. Sistnämnda myndighet förordar tillskapande av en nationalkommitté med ansvar under Kungl. Maj:t för internationellt representativa och nationellt prioriterande uppgifter.

Vetenskapsakademien och *Svenska nationalkommittén för fysik* föreslår att, eftersom större delen av sakkunskapen inom metrologi finns representerad hos nationalkommittén, i stället för ett råd inrättas en nämnd hos denna.

Ingenjörsvetenskapsakademien påpekar att det tidigare föreslagits att *Vetenskapsakademien* och *Ingenjörsvetenskapsakademien* skulle bilda en nationalkommitté för metrologi, som skulle verka för samordning, underlätta kontakten mellan olika nationella och internationella organ och även vara kontaktorgan för den internationella byrån för mått och vikt i Paris. Akademien föreslår att möjligheterna att sammanföra rådet och nationalkommittén utreds.

När det gäller synpunkter på rådets funktion och sammansättning anser *Svenska teknologföreningen* och *SACO* att rådet bör knytas nära den primära kontrollinstitutionen. *Uppsala universitets matematisk-naturvetenskapliga fakultet* betonar att rådet bör ha nära kontakt med *Vetenskapsakademien* och *Ingenjörsvetenskapsakademien*.

Förenade fabriksverken och *SAF m. fl.* betonar vikten av att rådet uppfattas som fullt objektivt och får en sådan sammansättning att risken för snedprioriteringar mellan olika fackområden kan undvikas.

Flera remissinstanser föreslår också representation i rådet för de tek-

niska högskolorna och försvarets forskningsanstalt samt vissa bransch-forskningsinstitut, fotogrammetrin, geodesin (vetenskapen om jordytans uppmätning), industrin m. m.

I en del remissyttranden berörs behovet av tillräckliga resurser för provningsanstaltens nya uppgifter. *MJV* framhåller att en frivillig justeringsverksamhet fordrar såväl goda tekniska och personella resurser som en god marknadsföring av dessa. *MJV* anser det rimligt att staten tillhandahåller även sådan utrustning som viktvagnar för provning av stora vägar. Med en god utrustning finns det enligt verkets uppfattning stora möjligheter att få den icke justeringspliktiga mått- och viktverksamheten att anlita justeringsmyndighetens tjänster och därigenom hålla en god standard. Det är vidare angeläget att justeringsmyndigheten får möjlighet att studera förhållandena inom hela den legala metrologin såsom den vanligen definieras i internationella sammanhang. Ekonomiskt innebär detta att den kostnadstäckning som i dag karakteriserar justeringsverksamheten inte längre kan upphållas. Verket förutsätter emellertid att nödvändiga ekonomiska resurser ställs till justeringsmyndighetens förfogande för information om förhållandena inom i första hand den del av metrologin som ligger till grund för ekonomiska anspråk.

Också *Ingenjörsvetenskapsakademien* framhåller nödvändigheten av att provningsanstalten redan från början ges resurser för rådgivning och assistans till näringslivet i metrologiska frågor och i frågor som har anknytning till justeringsverksamheten. Provningsanstalten bör aktivt marknadsföra den frivilliga redskapskontroll som krävs för att ge kvalitetskontrollen i tillverkningsledet stadga och anknytning till officiellt godkända kalibreringsnormer. Vid bedömningen av en fortgående förstärkning och utbyggnad av kalibreringsresurserna måste tas hänsyn till forsknings- och utvecklingsarbetet.

Statens provningsanstalt understryker att en satsning på ökade kollektiva resurser är angelägen. Liknande synpunkter framförs av *Vetenskapsakademien* och *tekniska fakulteten vid tekniska högskolan*.

Möjligheterna till internationell och nordisk samverkan beträffande kalibreringar som inte kan utföras i Sverige påpekas av bl. a. *Ingenjörsvetenskapsakademien*, *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid Stockholms universitet* och *tekniska fakulteten vid Chalmers tekniska högskola*. Högskolan framhåller att begränsade finansiella resurser inom vart och ett av de nordiska länderna torde omöjliggöra uppbyggande av nationella provningsinstitutioner av sådan tyngd att certifikatgivningen får ur industriell synvinkel önskad effekt. Högskolan föreslår att officiella nordiska kontakter tas på ett tidigt stadium för en eventuell utbyggnad av statens provningsanstalt till en nordisk provningsinstitution.

Några av remissinstanserna tar upp särskilda frågor i anledning av överförandet av justeringsväsendet till statens provningsanstalt. Enligt

MJV kommer den beslutade utflyttningen till Borås att medföra svårigheter för den metrologiska verksamheten. Verket anser att frågan om flyttningen ånyo bör övervägas. Också *tekniska fakulteten vid tekniska högskolan* framhåller svårigheterna att organisera ett samarbete inom olika mättekniska områden, om den centrala förvaltningsmyndigheten flyttas till Borås.

I fråga om övergångsskedet framhåller *MJV* att genomförandet av den nya lagstiftningen med tillämpningsföreskrifter och sammanförandet av justeringsmyndigheten med statens provningsanstalt fordrar en avsevärd arbetsinsats på myndighetsplanet. Uppbyggnaden av den ändrade justeringsverksamheten bör enligt verkets mening föregås av ändringen av myndighetstillhörighet. Någon samtidig ändring av den direkt med justeringsverksamheten sysselsatta personalen och dess arbetsuppgifter behöver inte ske. Det särskilda organet med företrädare för samhället bör träda i funktion på ett tidigt stadium för att kunna ge synpunkter på tillämpningsföreskrifterna redan innan dessa trätt i kraft.

5 Departementschefen

5.1 Inledning

En offentlig mått- och viktkontroll finns sedan gammalt i de flesta europeiska länder. Kontrollen är i allmänhet uppbyggd på likartat sätt men har olika räckvidd. I vissa länder har lagstiftningen till syfte att skydda allmänheten mot undermål och avser huvudsakligen mätning som sker i handeln. Med mätning avser jag här och i det följande också vägning, om annat inte följer av sammanhanget. I en del länder omfattar kontrollen även mätning i samband med myndighetsutövning. Kontrollen kan också tillgodose andra syften, t. ex. skydd för personlig säkerhet och hälsa. Enligt den svenska lagen (1934: 162) om mått och vikt (LMV) skall i princip justerat redskap användas vid all mätning som sker i handel och statlig verksamhet för att ligga till grund för ekonomiskt anspråk. Detta innebär dock inte förbud mot försäljning av varor efter mått eller vikt utan föregående mätning av varorna utan endast att om mätning sker, måste de redskap som används vid mätningen vara justerade.

Ännu vid lagens tillkomst på 1930-talet försiggick huvudparten av detaljhandeln på traditionellt sätt med uppmätning av varor i kundens närvaro. Försäljningen av varor i färdigförpackat skick hade då en förhållandevis liten omfattning. Numera dominerar försäljningen av färdigförpackade varor helt när det gäller dagligvarorna. Av livsmedel — som kostnadsmässigt uppgår till omkring 1/3 av genomsnittsfamiljens konsumtion — torde närmare 90 % försälas i färdigförpackat skick. På motsvarande sätt saluförs i stor utsträckning andra dagligvaror, bl. a.

hygieniska preparat, rengöringsmedel och färger. Åtskilliga skäl talar för att denna försäljningsform kommer att utvecklas ytterligare, eftersom den visat sig ha väsentliga fördelar framför lösvikt-försäljningen för både handeln och de enskilda konsumenterna.

Man har sålunda enligt min uppfattning anledning räkna med att försäljningsformen med färdigförpackade varor kommer att prägla detaljhandeln under lång tid framöver. Den äldre formen av handel med mätning och vägning av varor i kundens närvaro torde sannolikt komma att begränsas till vissa specialaffärer och butiker där t. ex. färskvaror som kött, fisk och frukt säljs vid särskilda diskar. Man bör dock samtidigt komma ihåg att den distributionstekniska utvecklingen sker snabbt och nya försäljningsformer kan uppkomma.

En strukturomvandling sker också i andra avseenden genom en utveckling mot allt större butiker och varuhus. Totalt sett har antalet butiker minskat kraftigt. Under perioden 1963—1969 upphörde sålunda omkring 23 000 butiker. Antalet verksamhetsställen inom detaljhandeln har uppskattats till omkring 54 000 år 1970. Varuhusens andel av den egentliga detaljhandelns omsättning uppgick år 1969 till omkring 20 %. Denna marknadsandel beräknas öka, varvid den kraftigaste utbyggnaden kan väntas ta formen av stormarknader.

En utveckling mot större och färre enheter sker också inom partihandeln. Verksamhetsställen med anställda inom partihandeln minskade med omkring 3 000 under åren 1963—1969. År 1970 beräknas partihandeln ha haft omkring 9 000 sådana verksamhetsställen.

Självfallet har den nuvarande lagstiftningen haft en stor funktion att fylla i den allmänna handeln och inom näringslivet i övrigt. De ändrade konsumtionsvanorna och den fortlöpande strukturomvandlingen liksom utvecklingen på det mättekniska området har emellertid medfört en förskjutning i fråga om de krav som bör ställas på en rationell utformning av en lagstiftning om mått och vikt. Det kan sålunda med fog göras gällande att konsumentskyddet på senare tid trätt alltmera i förgrunden samtidigt som behovet i övrigt av lagreglering på mått- och viktområdet minskat i betydelse. Den förskjutning som sålunda ägt rum ställer samtidigt krav på en delvis annan form av kontroll framför allt i detaljhandeln. I det följande kommer jag att först ta upp dels denna fråga, dels frågan om omfattningen av den framtida redskapskontrollen i handeln och på andra områden. Härafter behandlas vissa frågor rörande den framtida utformningen av verksamheten på det metrologiska området och slutligen berörs frågan om en anpassning till det internationella måttsystemet SI.

5.2 Kvantitetskontroll inom detaljhandeln

Med hänsyn främst till den omdaning som skett och som alltjämt pågår inom detaljhandeln har utredningen om metrologiska enheter

(UME) i sitt betänkande (SOU 1971: 18) Mått och vikt och flertalet remissinstanser som yttrat sig över betänkandet anført att LMV inte längre är ändamålsenlig. Lagens huvudsyfte — att främja en riktig mätning i affärstransaktioner och liknande verksamhet — torde numera till stor del kunna åstadkommas på andra vägar än genom reglering i lag. Mestadels ligger det i alla parterers intresse att mätningen är riktig. Konkurens och risk för skadlig publicitet utgör därvid bidragande orsaker till att korrekta mätningar sker utan att lagbestämmelser behöver åberopas. På ett område har utvecklingen emellertid medfört att mått- och viktlagstiftningen inte längre ger samma skydd som tidigare. Jag syftar här på konsumentområdet, där försäljningen av varor i konsumentförpackningar helt förändrat dagligvaruhandeln. Den enskilde kunden kan inte längre som vid lösviktsförsäljning köpa en vara och genom mätningen, som sker i hans närvaro, själv kontrollera att vägningen utförs på en justerad våg och att han verkligen får den uppgivna mängden. Konsumenten är sålunda i fråga om mängdinnehållet i konsumentförpackningar i stort sett hänvisad till att lita på att mängduppgiften på förpackningen verkligen är riktig. Mått- och viktlagstiftningen har sålunda delvis satts ur spel.

Av bl. a. företagsekonomiska och konkurrensmässiga skäl torde företagen själva ofta ha en tillfredsställande intern kontroll av innehållsmängden i förpackningarna. Några undersökningar av offentlig myndighet om uppgiven och verklig mängd i konsumentförpackningar som framställts i fabriksledet överensstämmer har emellertid inte gjorts. De begränsade undersökningar som under 1960-talet gjorts i Uppsala och Falun avsåg livsmedel som förpackats i butiksledet. Enligt dessa undersökningar förekom åtskilliga avvikelser från det pris som rätteligen skulle ha tagits ut. Även om säkra slutsatser inte kan dras av dessa undersökningar, anser jag det dock från konsumentskyddssynpunkt vara motiverat att införa särskild kvantitetskontroll i fråga om färdigförpackade varor.

UME föreslår en lagstiftning som innebär möjlighet att genom stickprov komma till rätta med kontrollproblemet vid konsumentförpackningar. UME förordar härvid ett system med stickprovundersökningar, utförda av en offentlig myndighet. Undersökningarna, som avses skola ske kontinuerligt, skall enligt förslaget gälla alla varuförpackningar som är försedda med uppgift om vikt eller volym och skall kunna företas både i detaljhandeln och hos tillverkare, importör, förpackare eller grossist.

Förslaget om stickprovskontroll har vunnit allmän anslutning vid remissbehandlingen. Några remissinstanser har visserligen satt i fråga om inte kostnaderna för stickprovundersökningarna kommer att bli för stora. För egen del anser jag, i likhet med UME och övervägande antalet remissinstanser, att en tillfredsställande lösning när det gäller att

skydda allmänheten mot saluförande av oriktig mängd i konsumentförpackningar erhålls genom stickprovvis gjorda kontroller. Sådana kontroller kan göras selektivt och anpassas efter rådande behov. I flera fall torde redan möjligheten av att en kontroll kan ske medföra att företagen ägnar särskild uppmärksamhet åt mätningen vid förpackningstillfället. Den publicitet som kan följa vid avvikelser i större omfattning från den rätta mängden torde också ha en positiv effekt i förevarande avseende.

Omfattningen av stickprovskontrollen torde få bli beroende av de aktuella förhållandena inom förpackningsledet och handeln i övrigt. Med hänsyn härtill och till behovet av en smidig kontroll bör det överlämnas åt kontrollmyndigheten att närmare bestämma hur undersökningarna skall bedrivas.

Hur kostnaderna för dessa undersökningar skall täckas får provas tillsammans med övriga kostnader för vederbörande myndighets verksamhet.

UME anser att uppgiften att leda och låta utföra stickprovsundersökningarna bör kopplas samman med andra konsumentskyddsåtgärder. I samband därmed erinrar UME om att konsumentutredningen lagt fram förslag om inrättande av ett centralt konsumentverk, till vilket skulle knytas vissa regionala och lokala enheter. Om denna organisation genomförs bör enligt UME konsumentverket ges resurser för att ta hand om stickprovskontrollen. Remissinstanserna har i allmänhet inte rest invändningar mot UME:s förslag i denna del. Några instanser har emellertid funnit det lämpligare att lägga uppgiften på statens pris- och kartellnämnd eller att ansvaret fördelas så att livsmedelsförpackningar kontrolleras av livsmedelsverket och övriga förpackningar antingen av statens pris- och kartellnämnd eller av den av UME föreslagna myndigheten.

Konsumentutredningens förslag om inrättande av ett konsumentverk bereds f. n. inom handelsdepartementet. Innan beredningen slutförts bör slutlig ställning inte tas till frågan vilken myndighet som skall svara för stickprovskontrollen. Jag avser att senare anmäla denna fråga.

I livsmedelslagen (1971: 511) föreskrivs märkning i fråga om färdigförpackat livsmedel. Märkningen skall innehålla uppgift om bl. a. livsmedlets nettovikt eller nettovolym vid förpackningstillfället. För övriga färdigförpackade varor gäller dock inte sådan märkningsplikt. Några remissinstanser anser att obligatorisk märkningsskyldighet borde införas för alla slag av konsumentförpackningar. Jag kan inte ansluta mig till denna uppfattning. Varusortimentet utanför livsmedelsområdet är varierande. Många förpackningar säljs inte efter mått eller vikt. I stor utsträckning förekommer dessutom redan nu på frivillig väg en märkning av andra varuförpackningar än livsmedel. Denna utveckling kan väntas fortsätta. I likhet med utredningen finner jag därför inte an-

ledning att i detta sammanhang förorda en utvidgad märkningsplikt.

UME har som alternativ till stickprovskontrollen av varuförpackningar övervägt en offentlig kontroll av de redskap som kommer till användning i förpackningsledet men ansett att en sådan åtgärd skulle kräva en väsentlig utbyggnad av redskapskontrollen med ökade kostnader för det allmänna. Även om en sådan utbyggnad kom till stånd skulle det dessutom enligt UME:s mening vara tvivelaktigt om kontrollen skulle bli effektiv. Enligt UME:s uppfattning skulle också ett krav på att redskapen i tillverkningsledet skall vara justerade kunna hindra en önskvärd rationalisering inom industri och handel. I flera remissyttranden föreslås dock som ett led i konsumentskyddet att redskap som används i tillverkningsledet fortfarande skall vara underkastade obligatorisk justering. Jag ansluter mig till UME:s uppfattning och vill sålunda inte förorda en utbyggd obligatorisk kontroll av redskapen inom förpackningsledet.

En kontrollmöjlighet som redan nu formellt står konsumenten till buds är att på inköpstället själv mäta varan. Enligt LMV skall sålunda justerade mätungs- och vägningsredskap finnas att tillgå på allmän försäljningsplats för uppmätning eller uppvägning av de varor, som saluförs. Konsumenterna har hittills inte i någon större utsträckning kontrollerat sina inköp på detta sätt, sannolikt beroende på att bestämmelsen varit helt okänd för dem. UME föreslår att särskilda kundvågar i fortsättningen skall finnas i livsmedelsbutikerna men anser inte att motsvarande kontrollmöjlighet obligatoriskt skall finnas inom övriga områden av detaljhandeln. Kundvågarna skall enligt UME vara uppställda så att köparen själv utan svårighet kan kontrollera vikten både av konsumentförpackningar och av varor, som vägs upp i hans närvaro. Vågarna skall vara justerade och ha ett för ändamålet lämpligt utförande. Enligt förslaget skall undantag kunna medges från skyldigheten att hålla kundvåg, t. ex. i fråga om kiosker. Förslaget har i allmänhet tillstyrkts av remissinstanserna. Vissa instanser tvivlar emellertid på att kontrollmöjligheten kommer att utnyttjas i större omfattning. I flera remissyttranden framhålls att undantag från skyldigheten att ha kundvåg bör göras för den mindre detaljhandeln. Synpunkter framförs också på svårigheten för kunderna att rätt använda vågar med komplicerad konstruktion.

För egen del anser jag att konsumenten alltså bör ha möjlighet att själv kontrollera vikten av den vara han köper såvitt gäller livsmedel, som, enligt vad jag nyss sagt, svarar för omkring 1/3 av genomsnittsfamiljens konsumtionskostnader. Härtill kommer, som UME framhållit, att varusortimentet i livsmedelsbutikerna är sådant att det praktiskt går att kontrollera en väsentlig del av varorna på våg. Jag tillstyrker därför förslaget att justerade kundvågar skall finnas i livsmedelsbutikerna. Skyldigheten att tillhandahålla kundvåg kan emellertid inte gälla vid alla

former av livsmedelsförsäljning. Företag som distribuerar varor enbart genom hemsändning bör sålunda undantas från denna skyldighet. Även andra fall kan tänkas där undantag från skyldigheten bör göras. Jag förordar därför att Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer, får medge sådant undantag. Jag tillstyrker också de föreslagna bestämmelserna om att vågen skall ha ett lämpligt utförande och vara uppställd på en för köparen lättillgänglig plats.

Som ett ytterligare led i konsumentskyddet föreslår UME att vågar och volymredskap som används vid uppmätning i köparens närvaro liksom nu skall vara underkastade justeringsplikt. Förslaget har inte mött erinran vid remissbehandlingen. Även jag anser att redskap som används vid mätning omedelbart i samband med köp skall vara justerade. Jag föreslår därför justeringsplikt för redskap som används för mätning av volym eller vikt vid försäljning av andra varor än sådana som säljs i färdigförpackat skick.

Några instanser riktar invändningar mot att UME:s förslag till kontroll i detaljhandeln inte omfattar yt- och längdmätning. Den ytmätning som förekommer i detaljhandeln avser huvudsakligen handeln med skinn. Dessa är i stor utsträckning uppmätta med ytmätningsredskap, som nu är befriade från justeringsplikt. Detaljhandeln med skinn har obetydlig omfattning. Någon olägenhet med de nuvarande förhållandena har inte påtalats. I fråga om längdmätning, som görs i butiken, påpekar MJV, att en felmätning kan göra hela varan obrukbar för köparen, och att därför längdmått och helst också andra längdmätningsapparater bör vara justerade. Som UME framhållit, används längdmätningsredskap främst vid mätning av textilier. Också heltäckande mattor, slangar, linoleum, m. m. mäts i allmänhet efter längd. I de fall där materialet är elastiskt blir en riktig mätning i hög grad beroende av det sätt på vilket den utförs. Huruvida redskapet är justerat eller ej torde däremot ha förhållandevis mindre betydelse. I regel sker mätningen i butiken dessutom med ett visst övermått. Det sagda visar enligt min mening att en justeringsplikt för redskap för yt- och längdmätning inom detaljhandeln knappast skulle medföra en effektiv kontroll på detta område. Jag ansluter mig därför till UME:s förslag att yt- och längdmätningsredskap inte skall behöva vara justerade inom detaljhandelsledet. Utvecklingen på området bör dock följas. Som MJV antytt, kan t. ex. stickprovskontroll av färdiguppmätta konsumentförpackade varor införas, om det skulle visa sig av behovet påkallat.

Om innehavare av yt- och längdmätningsredskap önskar en justering eller annan bestämning av dem, bör de emellertid ha möjlighet härtill. Anvisningar härom får meddelas av justeringsmyndigheten.

5.3 Kvantitetskontroll inom andra områden än detaljhandeln

När det gäller övriga delar av mätningsområdet föreslår UME väsentliga begränsningar av justeringsplikten i förhållande till nuvarande bestämmelser.

I fråga om handeln mellan näringsidkare anser UME att justeringstvånget kan slopas, eftersom parterna i regel har ett eget intresse av exakta varumängder och därför kan förväntas själva se till att mätningen sker med rättvisande redskap. Enligt förslaget skall företagarna ha möjlighet att på frivillig väg låta justera redskapen eller få dem undersökta av myndighet.

Den övervägande delen av remissinstanserna delar UME:s uppfattning att en offentlig kontroll inte behövs på detta område. Av remissvaren framgår bl. a. att man inom stora delar av industrin och handeln inte motsätter sig att nuvarande krav på obligatorisk justering avskaffas. Flera instanser avstyrker emellertid förslaget. Bl. a. befarar man att möjligheterna till frivillig justering inte kommer att utnyttjas i tillräcklig utsträckning. För egen del vill jag framhålla att det vid handel mellan näringsidkare måste anses höra till god affärssed att använda redskap varigenom garanteras att köparen erhåller den avtalade varumängden. För parterna torde det vidare i de flesta fall vara angeläget att vid reklamation om brist i godset kunna anföra att mätning av detta skett med justerade redskap. Med hänsyn härtill och till att ett justeringstvång på ifrågasatt område för att bli meningsfullt skulle kräva en utvidgad och kostsam inspektionsverksamhet från samhällets sida ansluter jag mig till UME:s uppfattning. Jag förordar alltså att redskap, som används i handeln mellan näringsidkare, inte skall vara underkastade obligatorisk justering. Möjlighet bör dock finnas för innehavare av redskapen att få dessa justerade eller undersökta genom justeringsmyndighetens försorg.

De nuvarande föreskrifterna att justerade kontrollredskap skall finnas tillgängliga vid mätning som sker för bestämmande av arbetstagarers lön har inte på länge kommit till användning, eftersom hit hörande frågor numera löses genom överenskommelser mellan parterna på arbetsmarknaden. UME föreslår att föreskrifterna skall upphävas. Någon erinran mot detta har inte gjorts vid remissbehandlingen. Beträffande mätning vid tjänster, som förekommer bl. a. i samband med viss transportverksamhet, föreslår UME också att justeringstvånget slopas. Ett par remissinstanser avstyrker förslaget. Eftersom dessa slags mätningar vanligen inte behöver vara så noggranna, finner jag i likhet med UME att det inte är nödvändigt att kräva att redskapen på detta område skall vara justerade. Jag tillstyrker alltså att justeringsplikten avskaffas i fråga om mätning vid bestämmande av löneförmåner och tjänster.

Mätning i offentlig verksamhet förekommer bl. a.

vid beräkning av tull och skatt och vid vissa tjänster, t. ex. porto- och fraktavgifter. Justerade redskap används också på andra statliga områden, t. ex. inom luftfarten och lantmåteriverksamheten. Enligt UME:s förslag skall bestämmelser om användning av justerade redskap inte finnas i en allmän lag om mått och vikt utan i de föreskrifter eller anvisningar i övrigt som lämnats för verksamheten i fråga. Förslaget har i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. Från några håll anförs emellertid att justeringsplikten i princip bör slås fast i lag. Enligt min uppfattning bör föreskrifter om användning av justerat redskap — vilka i många fall betingas av krav på allmän säkerhet eller teknisk noggrannhet — lämnas i administrativ väg så som UME föreslagit.

För förvarings- och transportredskap, som f. n. får användas ojusterade om de är på visst sätt rymdmärkta, skall enligt UME gälla samma regler som för övriga redskap. De blir sålunda underkastade justeringsplikt om de används i detaljhandeln eller, på grund av särskild föreskrift, i offentlig verksamhet. Remissinstanserna har inte haft erinran mot förslaget. Jag förordar att det genomförs.

Vissa särskilda slag av mätare som nu är undantagna från obligatorisk justeringskontroll, nämligen gas-, vatten- och elmätare, taxametrar och telemätare, föreslås av UME också i fortsättningen vara fria från justeringsplikt. Vid remissbehandlingen har emellertid från flera håll framhållits önskvärdheten av en obligatorisk kontroll eller någon annan slags tillsyn för dessa slag av mätare. Kritiska synpunkter framförs också på den nuvarande utvecklingen mot kollektiv mätning och debitering av förbrukningen av gas, vatten och elkraft. Även jag anser att någon form av kontroll kan behöva övervägas för nu ifrågakvarande typer av mätare. Tillräckligt underlag för att lägga fram förslag i denna fråga föreligger emellertid inte f. n. Jag har för avsikt att ytterligare utreda frågan.

I fråga om kvantitetskontrollen på andra områden än detaljhandeln föreslår jag alltså sammanfattningsvis att den obligatoriska justeringsplikten slopas för redskap, som används dels inom handeln mellan näringsidkare, dels vid mätning för bestämmande av arbetstagares lön och av vederlag vid tjänster. För redskap som används i offentlig verksamhet bör föreskrifter ges i annan ordning än i allmän lag. Förvarings- och transportredskap bör vara underkastade samma regler som övriga mätredskap.

De i det föregående framlagda förslagen innebär delvis vittgående liberaliseringar i förhållande till nuvarande bestämmelser. Jag anser det bl. a. med hänsyn härtill viktigt att utvecklingen följs med uppmärksamhet.

5.4 Justering och efterföljande kontroll av redskap

Inkomsterna av justeringsverksamheten tillgodoförs statsverket och avses täcka de utgifter som är förenade med verksamheten. De begränsningar av den obligatoriska justeringsplikten som i det föregående föreslagits kommer sannolikt att innebära en minskning av justerarnas arbete. Omfattningen av den frivilliga justeringen torde inte kunna beräknas med tillförlitlighet. I fråga om den efterföljande kontrollen av justerade redskap anser UME att vikter och målkärl också i fortsättningen bör vara underkastade sådan kontroll. Även för vågar föreslås en efterkontroll. Remissinstanserna har inte haft någon erinran mot förslaget. En vågkontroll i denna form gör den särskilda våginspektion obehövlig, som ålagts statens justerare i samband med en omorganisation av justeringsväsendet år 1949 (prop. 1948: 190, SU 1948: 136, rskr 1948: 296). UME föreslår att våginspektionen avskaffas. Förslaget har med få undantag godtagits vid remissbehandlingen.

Också jag finner förslagen i fråga om den efterföljande justeringskontrollen välmotiverade och jag förordar att våginspektionen slopas. Justeringsverksamheten bör även i fortsättningen vara självfinansierande.

5.5 Förslaget i internationellt sammanhang

I sitt betänkande (SOU 1965: 5) Måttenheter föreslog UME en förordning om måttenheter, i vilken angavs grundenheter för mätning enligt det av Allmänna konferensen för mått och vikt antagna internationella enhetssystemet SI. I nu förevarande betänkande vidhåller UME sin uppfattning att Sveriges principiella anslutning till SI-systemet bör komma till uttryck i lagstiftningen. Enligt ett av utredningen upprättat förslag till kungörelse föreslås därför bl. a. att mättnings- och vägningsredskap för att kunna justeras skall vara inrättade efter enheter som ingår i nämnda system.

Självfallet kan flera skäl tala för att en tillämpning av SI-systemet, som i praktiken redan förekommer på olika områden i vårt land, får en officiell förankring i lag. Möjligen skulle ett sådant ställningstagande redan nu från statsmakternas sida underlätta användningen av systemet i vissa fall. Frågan kräver emellertid ytterligare undersökning och kartläggning av mätningen på olika områden och bör inte avgöras i nu förevarande sammanhang. Jag vill vidare erinra om Nordiska rådets rekommendation att vid en och samma tidpunkt införa systemet i de nordiska länderna. Detta samarbete kräver också förberedelser. Om ledningen av den metrologiska verksamheten anförtros en central förvaltningsmyndighet, kommer frågan om tillämpningen av SI-systemet att ligga inom den myndighetens arbetsområde.

5.6 Den framtida verksamheten på det metrologiska området

I enlighet med den beslutade omlokaliseringen av viss statlig verksamhet (prop. 1971: 29, InU 1971: 15, rskr 1971: 196) kommer mynt- och medaljtillverkningen vid mynt- och justeringsverket att flyttas till Eskilstuna. Med anledning härav aktualiseras frågan om myndighetstillhörighet för de återstående delarna av verksamheten, nämligen ädelmetallkontrollen och justeringsväsendet. Jag kommer senare denna dag att anmäla fråga om ny lagstiftning om handel med ädelmetallarbeten. Jag avser därvid att föreslå att verksamheten med ädelmetallkontroll förs över till statens provningsanstalt. När det gäller justeringsverksamheten, dvs. ledningen av justeringsväsendet samt handläggningen av ärenden om mått och vikt och utförande av justeringar, föreslår UME att den förs över till provningsanstalten. Jag tillstyrker förslaget och förordar att överföringen sker den 1 juli 1972.

Det ankommer på chefen för industridepartementet att lägga fram de förslag som behövs för de sålunda planerade organisatoriska ändringarna i fråga om ädelmetallkontrollen och justeringsverksamheten. Frågan om ett inrättande av ett metrologiskt råd m. m. torde få tas upp i detta sammanhang. UME:s förslag i detta hänseende föranleder därför inte nu något ställningstagande från min sida.

5.7 Förslagets författningstekniska utformning

Författningstekniskt förordar jag i enlighet med UME:s förslag en lag som innehåller regler för kontroll av mått och vikt inom handeln, föreskrifter om tillsyn över efterlevnaden samt straffbestämmelser. Bestämmelser om justering bör enligt bemyndigande i lagen meddelas av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Härigenom kan föreskrifter om de allmänna villkoren lämnas av Kungl. Maj:t och mera detaljerade villkor för justeringen bestämmas av justeringsmyndigheten.

I enlighet med det anförda har inom finansdepartementet upprättats förslag till lag om bestämning av volym och vikt.

I 1 § anges tillämpningsområdet vara yrkesmässig handel med vara som säljs efter volym eller vikt. Härigenom utesluts dels mätning som inte sker i handel, t. ex. i statlig förvaltningsverksamhet, dels mätning i privata förhållanden. Med uttrycket att en vara "säljes efter volym eller vikt" avses det förhållandet att varan säljs efter ett visst pris per liter eller kilogram. Lagen omfattar också vara som är märkt med uppgift om volym eller vikt. Härmed avses både vara som enligt lag skall vara märkt med sådan uppgift och vara som frivilligt märkts i detta hänseende.

I 2 § föreskrivs att stickprovskontroll skall företas från det allmänna sida i fråga om riktigheten av volym- eller viktuppgift på konsument-

förpackningar. I paragrafen anges vidare hos vilka kontrollen kan företas och att den skall utföras av myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Kvantitetsuppgiftens riktighet bör bedömas efter förhållandena vid förpackningstillfället.

I fråga om det krav som bör ställas på riktigheten av en mängduppgift och de felmarginaler som kan tolereras vid en stickprovsundersökning enligt paragrafen bör den genomsnittsprincip vara vägledande som förordats vid märkning med kvantitetsuppgifter enligt livsmedelslagen (prop. 1971: 61, s. 193) och som innebär att den genomsnittliga vikten eller volymen för ett visst antal förpackningar av en vara skall överensstämma med den genom märkningen uppgivna kvantiteten för den enskilda förpackningen. Såväl från den enskilde konsumentens som från allmän synpunkt är det angeläget att den varumängd en förpackning uppges innehålla är riktig inom rimliga gränser. Ytterst får detta dock bli en tillämpningsfråga. Enligt 6 § skall den som utför stickprovsundersökning enligt 2 § ha fritt tillträde till område eller lokal där vara förpackas, förvaras eller säljs. Detta innebär att kontroll skall kunna ske i alla led av distributionskedjan.

I 3 § finns bestämmelser om försäljning av varor som inte är färdigförpackade. I sådana fall skall justerat redskap användas. Närmast avses sådana situationer när t. ex. kött, ost eller frukt vägs upp i butik i kundens närvaro eller då bensin mäts upp på en bensinstation. Bestämmelsen är också tillämplig när varor säljs eller levereras i eller vid konsumentens bostad, t. ex. yrkesmässig kringföring av livsmedel från butiksbus eller leverans av eldningsolja till fastighet. Vidare föreskrivs att redskapet skall användas så att köparen utan svårighet kan avläsa mätningresultatet, dvs. vågen eller volymmätaren skall vara placerad på en plats där både kunden och försäljaren kan avläsa redskapet.

Bestämmelserna i 4 § om kundvåg har kommenterats under avsnitt 5.2.

I 5 § ges föreskrifter om tillsyn över att bestämmelserna i 3 § om redskap och i 4 § om tillhandahållande av kundvåg efterlevs. Tillsynen avses i första hand utövas av den myndighet som har att företa stickprovsundersökningar enligt 2 §.

Enligt 6 § första stycket skall, utöver vad tidigare angetts, tillsynsmyndigheten ha fritt tillträde till område eller lokal där mätningssredskap är uppställt. I andra stycket föreskrivs att den, hos vilken undersökning eller tillsyn sker, därvid skall lämna erforderligt biträde.

UME föreslår att ansvaret för att en här i landet framställd konsumentförpackning innehåller den mängd som anges på förpackningen skall åvila förpackaren, och att ansvaret i fråga om importerade varor skall läggas på den svenske importören. Enligt livsmedelslagen (1971: 511) åvilar ansvaret för märkning av livsmedel som färdigförpackats inom landet förpackaren. Beträffande annat livsmedel har motsvarande ansvar lagts på den som först saluhåller livsmedlet inom landet. Bestäm-

melserna om märkning i livsmedelslagen och därtill knutna ansvarsbestämmelser fullföljer emellertid väsentligen andra syften än den kvantitetskontroll varom här är fråga. I likhet med UME anser jag det lämpligt att ansvaret för riktigheten av mängdangivelsen på importvaror läggs på importören, eftersom denne i regel har större möjlighet att påverka och kontrollera varutillverkarens volym- och viktuppgifter än den som i ett senare led saluhåller varan till allmänheten. I 7 § lagförslaget har därför upptagits de bestämmelser som UME föreslagit. Den som uppsåtligen lämnar oriktig mängduppgift på varuförpackning skall självfallet kunna straffas efter förevarande paragraf. Fall kan emellertid tänkas förekomma då gärningen i stället bör bli straffbar enligt brottsbalken.

Vidare kan fråga uppkomma om tillämpning av straffbestämmelsen i livsmedelslagen (1971: 511), enligt vilken (30 §) oriktiga uppgifter vid märkning av färdigförpackat livsmedel kan straffbeläggas. För att nå en lämplig gränsdragning vid tillämpningen av sistnämnda bestämmelse och den av mig nu föreslagna straffbestämmelsen bör följande riktpunkter gälla. Sker undersökning som inte bara avser volym- eller viktuppgift på ett färdigförpackat livsmedel utan omfattar också t. ex. varans sammansättning och hållbarhetstid, bör straffbestämmelsen i livsmedelslagen bli tillämplig. Sker kontrollen däremot uteslutande av varans vikt eller volym, bör straffbestämmelsen enligt den av mig nu föreslagna lagen tillämpas, allt under förutsättning att brottsbalken inte är tillämplig.

Förutom importör och förpackare bör också tillverkare, grossist och detaljhandlare kunna ådömas ansvar i de fall då de enligt brottsbalkens medverkansregler är att anse som medverkande till brottet. I paragrafens tredje stycke föreskrivs sålunda att brottsbalkens medverkansbestämmelser är tillämpliga.

Enligt paragrafens andra stycke kan den som uppsåtligen bryter mot bestämmelserna i 3 eller 4 § eller inte fullgör vad som åligger honom enligt 6 § dömas till böter.

I detta sammanhang vill jag erinra om de möjligheter till ingripande som lagen (1970: 412) om otillbörlig marknadsföring erbjuder, om en förpackning kan anses vilseledande. Med stöd av denna lag kan KO hos marknadsrådet utverka förbud för en näringsidkare att använda eller distribuera en förpackning som är vilseledande t. ex. i fråga om mått- eller viktangivelser.

Den nya lagstiftningen kommer att kräva ett betydande förberedelsearbete på det administrativa planet. Lagen om bestämning av volym och vikt bör därför träda i kraft först den 1 juli 1973.

6 Hemställan

Under åberopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t
dels föreslår riksdagen att

- 1) antaga förslaget till *lag om bestämning av volym och vikt*,
dels föreslår riksdagen att
- 2) besluta att de uppgifter som f. n. ankommer på avdelningen för
mått och vikt hos mynt- och justeringsverket skall överföras till statens
provningsanstalt den 1 juli 1972,
- 3) godkänna den omorganisation i övrigt av justeringsväsendet som jag
förordat.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande
av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans
Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten att till riksdagen skall
avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll ut-
visar.

Ur protokollet:

Britta Gyllenstein

UME:s förslag till lag om mått och vikt

1 § Denna lag äger tillämpning på yrkesmässig handel med vara som säljes efter volym eller vikt (massa) eller som är märkt med uppgift om sådan mängd.

2 § Riktigheten av volym- eller viktuppgift på vara, som är avsedd att tillhandahållas allmänheten i förpackat skick, kontrolleras av [konsumentverket] genom stickprovsundersökning. Sådan undersökning får företagas hos tillverkare, importör, förpackare, grossist eller detaljhandlare.

3 § Bestämmes i detaljhandeln volym eller vikt på vara i konsumentens närvaro skall justerat redskap användas. Redskapet skall därvid användas så att konsumenten utan svårighet kan avläsa mätningresultatet.

Att redskap är justerat innebär att det undersökts och godkänts av myndighet samt försetts med bevis därom.

Bestämmelser om justering meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

4 § I lokal, där livsmedel säljes, skall affärsinnehavaren tillhandahålla en särskild, justerad våg för den vägning som konsumenten vill företaga. Sådan våg skall ha ett för ändamålet lämpligt utförande och vara uppställd på en för konsumenten lätt tillgänglig plats.

5 § Tillsyn över efterlevnaden av 3 § första stycket och 4 § utövas av [konsumentverket].

6 § Den som utför undersökning enligt 2 § eller utövar tillsyn enligt 5 § skall äga tillträde till område eller lokal, där vara förpackas, förvaras eller säljes eller där mätningsredskap är uppställt.

Den hos vilken undersökning eller tillsyn sker är skyldig att därvid lämna erforderligt biträde.

7 § Förpackare eller importör som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet utbjuder till försäljning med oriktig volym- eller viktuppgift försedd vara som avses i 2 § dömes till böter om ej för gärningen är stadgat svårare straff i brottsbalken.

Har flera medverkat till gärning som avses i första stycket, äger 23 kap. 4 och 5 §§ brottsbalken motsvarande tillämpning.

Till böter dömes även den som uppsåtligen åsidosätter bestämmelserna i 3 § första stycket, 4 eller 6 §§.

8 § Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer får medge undantag från 3 § första stycket och 4 §.

Denna lag träder i kraft den

Genom lagen upphäves lagen (1934: 162) om mått och vikt.

Innehållsförteckning

	Sid.
Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	2
Utdrag av statsrådsprotokollet den 29 oktober 1971	3
1 Inledning	3
2 Nuvarande ordning	5
2.1 Författningar med bestämmelser om mått och vikt	5
2.1.1 Måttenheter	5
2.1.2 Kontroll av mättnings- och vägningsredskap	6
2.1.3 Justering och efterföljande kontroll av redskap	6
2.1.4 Märkning av livsmedel	8
2.2 El-, gas- och vattenmätare m. m.	8
2.3 SI-systemet	9
3 Mått- och viktkontrollen	9
3.1 Utredningen	9
3.1.1 Inledning	9
3.1.2 Kvantitetskontroll inom detaljhandeln	10
3.1.3 Kvantitetskontroll inom andra områden än detaljhandeln	19
3.1.4 Justering och efterföljande kontroll av redskap	22
3.1.5 Förslagets författningstekniska utformning	23
3.1.6 Förslaget i internationellt sammanhang	23
3.1.6.1 SI-systemet	23
3.1.6.2 Övrigt internationellt samarbete	24
3.2 Remissyttrandena	25
3.2.1 Kvantitetskontroll inom detaljhandeln	25
3.2.2 Kvantitetskontroll inom andra områden än detaljhandeln	30
3.2.3 Justering och efterföljande kontroll av redskap	35
3.2.4 Förslagets författningstekniska utformning	35
3.2.5 Förslaget i internationellt sammanhang	36
3.2.5.1 SI-systemet	36
3.2.5.2 Övrigt internationellt samarbete	37
4 Den framtida verksamheten på det metrologiska området	37
4.1 Utredningen	37
4.1.1 Samordning av den metrologiska verksamheten	37
4.1.1.1 Justeringsväsendets överförande till statens provningsanstalt	38
4.1.1.2 Metrologiskt råd	39
4.1.1.3 Nordiskt samarbete	40
4.2 Remissyttrandena	41
5 Departementschefen	43
5.1 Inledning	43
5.2 Kvantitetskontroll inom detaljhandeln	44
5.3 Kvantitetskontroll inom andra områden än detaljhandeln ..	49
5.4 Justering och efterföljande kontroll av redskap	51
5.5 Förslaget i internationellt sammanhang	51
5.6 Den framtida verksamheten på det metrologiska området ..	52
5.7 Förslagets författningstekniska utformning	52
6 Hemställan	55
Bilaga. UME: s förslag till lag om mått och vikt	56

